NEMZETI NŐNEVELÉS.

XVIII. ÉVFOLYAM. 1897. SZEPTEMBER. VII. FÜZET.

BRASSAI SÁMUEL.

(1797—1897.)

Nagy és rendkívüli emberek élettörténete nemcsak azért érdekel bennünket, mert abban az egyéni tulajdonságok jellemző megnyilatkozását látjuk, — a természeti adományok s akarat erejének mértéke szerint s annak összhangzatos közreműködésével, — hanem azért, mert a lelki tehetségek fejlődésének menete s annak lélektani és ethikai törvényei saját egyéniségünket világosabban tárja szemeink elé.

Kiváltképen nagy vonzó erővel bir reánk azon jeles férfiak élete, kik ritka szellemi tehetségek és rendkivüli adományok birtokában nemzetük és hazájuk szolgálatának szentelték első sorban életüket. A tudomány hősei, a szellemvilág halhatatlan hódítói ezek, kikre büszkén tekint vissza az emberiség évezredek után is, mert bennök látja megtestesülve a szellem örökkévaló uralmát.

Ilyen jeles nemzeti közmívelődésünk történetében a nemrég elhunyt Brassai Sámuel, a százéves tudós, ki szellemi tudásának erejével és sokoldalúságával meghódította a mívelt világot, mely nevét mindenütt tisztelettel említi.

Brassai Sámuel polihisztorikus volt a szó legjobb jelentményében, olyan tudós, milyeneket a klasszikus idők szültek; de milyeneket gyorsan élő korunk, mely a tudományokat is detail módon míveli, már csak ritkán hoz létre. Autodidakta volt az antikkor szellemében, mint Aristoteles vagy Platon, kik a természetvilág örökkévaló egyetemében s a tapasztalat és gyakorlat iskolájában szerezték meg azon kincseket, melyek nevüket minden időre halhatatlanná tették.

Ilyen sajátos jellem és tehetség volt Brassai Sámuel, ki a

tudományok és ismeretek minden ágában mester volt; de ki e mellett ideális lelkületének sajátságos gyengéd világával sem szakított s a költészet és zene eszményi országában is otthon érezte magát, miként amaz antik szellemek. Mert a tudomány és költészet mindig megférték egymás mellett, hol az emberi ész az erkölcsi uralom magasztos légkörébe tudott felemelkedni.

* * *

Brassai Sámuel született 1797 junius 15-én Toroczkó-Szt.-Györgyön, Torda-Aranyosmegyében; hol atyja — ki Brassó vidékéről került ide — unitárius lelkész volt. Anyja, Koncz Krisztina, mívelt lelkével, a természet szépségeinek s kivált a virágoknak nagy barátja volt, s ezen szeretetet már korán beleoltá a kis Sámuel fogékony lelkébe. Atyja, korának és hivatalának komolyságával tekintette a világot s az önmívelés jellemfejlesztő ösvényére terelte a fiút, a munkásság, akaraterő és igazságszeretet ébresztésével, melyek később jellemének alapvonásaivá izmosodának.

Ki tagadhatná a rendkívüli férfiú életében a szülői ténykedés és befolyás jótékony hatását. Az anya, a természet szépségei iránti hajlamot, a szeretet örök törvényei nyomán, — mely az embert teremtőjéhez vonzza, hogy lelkét annak lényével azonosítsa, — ülteti a gyermek lelkébe; míg az atya az élet komoly feladataira figyelmezteti a jövendő férfiút s már korán az önmívelés akaraterőt és lemondást igénylő útjára vezérli gondolkozását és tevékenységét.

Brassai első oktatását a szülő háznál nyerte, melyben életének első tizenhárom évét gyermeki gondtalanságban, de egyszersmind szakadatlan önmunkásságban töltötte el. Midőn atyja útmutatása szerint az olvasás mesterségét elsajátította, minden hosszas bevezetés nélkül a Robinson olvasásába fogott, melyet gyorsan követték az «Ifjak Bibliothékája», a «Kisdedek Tárháza» s a «Hármas Historia» című gyűjtemények terményei, melyek az első ismereteket hintették el a gyermek lelkében. A toroczkó-szentgyörgyi regényes várromok s a «Székelykő» égbe meredező

groteszk sziklái, a szerzett ismeretekhez, a képzelőtehetség segítségével a költői zománczot szolgáltatták, mely nélkül a kedély világa sivár és borongós marad. A magyarnyelv első szabályait is gyakorlati módon sajátította el; ha az irásban hibát követett el, atyja a szabályok felkeresésére útasította, s csak akkor bocsájtkozott magyarázatokba, hogyha ilyen szabályok gyorsan fellelhetők nem valának. Mindenben az autodidakták szellemében az önsegélyre volt utalva. Miután a magyarnyelvvel elkészült, a németre került a sor, melyben Kratzer s később Márton József nyelvtanai nyomán haladott; hasonló módszer és elvek s a szótár segítségével.

Tizenkét éves korában mindkét nyelvben elegendő gyakorlottságot sajátítván el, a természetrajz tanulmányozásához fogott, mely iránt mindenkor a legnagyobb előszeretettel viselteték. Az első ilynemű könyv, mely kezébe került Riff természethistoriája volt, melyhez Buffon és Bertuch természetrajzi képeit használta. A növények meghatározását a debreczeni fűvészkönyvből meríté, melynek apróbb tévedéseit a kis diák nagy szerényen helyreigazítá. A számtan elemeibe is atyja vezette be Pythagorász táblája segítségével; majd Maróti aritmetikájára került a sor, mely nehézkességénél fogva «sok izzadságot» csalt a gyermek homlokára.

Mint legtöbb alapismeretét, a földrajzot is szorgalmas olvasás segítségével sajátította el. A globusz és térkép mindig előtte feküdtek; órákat töltött el azok néma, de azért korántsem élettelen szemlélésével; ekképen gyarapítván nemcsak ismeretkörét, hanem emlékező tehetségét is.

Az önmunkával szerzett eme alapismeretekkel ellátva, Brassai Sámuel 1808-ban elhagyta szülőföldjét s Kolozsvárra ment, hogy az ottani unitárius kollégiumban tanulmányait méltóképen betetőzze. Itt fejezte be a filozófiai tanfolyamot is, és 21 éves korában Bethlen Károly gróf családjánál nevelő lett.

A magas míveltségű főúr családjában eltöltött évek valának Brassai Sámuel tanulóévei, melyek szakadatlan önmunkásságban folytak le, miközben nevelői és oktatói tisztének a legteljesebb mértékben megfelelt. A gazdag könyvtár, mely rendelkezésére

állott s melyből a tudvágyó ifjú mohón merített, a finom hang és modor, mely a főúri körben uralkodott, végre az anyagi gondoktól ment élet, mind kedvezően összejátszottak, hogy a szerény de önérzetes ifjúból ismeretekben gazdag, jellemben megszilárdult férfiú váljék, ki majdan, mint a tanuló ifjúság vezetője, a tudományok sokoldalú világában, a mesterek mestereként tündököljön emberöltőkön keresztül. S mit egykor az atya komolysága s az anya szeretete a gyermek lelkében elhintett, az most gazdagon kicsírázott, dúsan jövedelmezett a tudvágyó ifjúság s a haza és az emberiség javára.

Brassai Sámuel 42 éves volt, midőn 1837-ben a kolozsvári unitárius kollégiumban a bölcsészeti tanszéket elfoglalta, melyre őt az egyházi gondnokság meghívta; az ismeretek gazdag mértéke kedvező összhangzásban állott a férfikor akaraterejével és gyakorlott itélőképességével. Így kezdette meg Brassai nyilvános tanári működését, mely ezentúl egész 1884-ig nem szünetelt többé. A kolozsvári unitárius kollégiumot Brassai Sámuel emelte ki az ósdiság bénító légköréből; reformjai újjá teremtették ezt a tanintézetet, mely a multban nem egy kiváló férfiút adott a hazának, de a melyben egy idő óta tespesztő megállás honolt. Új, életerős szellemet hozott a régi intézetbe, melyben a nevelésnek és módszertani oktatásnak juttatá az első szerepet; nagy gondot fordított a tananyag rendszeres felosztására és feldolgozására; az osztályokba új szakkönyveket hozott be s hol azok hiányoztak, megírásukra vállalkozott; a fiatal tanárokat önmivelésre és szakszerű továbbképzésre buzdítá; miben ragyogó példaképen maga járt elől. A merev és a hideg szellemet, mely a kollégium falain belől uralkodott, emberbaráti szeretetének erejével és melegével megtörte; a «domine», «kend» vagy «frater» megszólításokat kiküszöbölte s helyettük a «barátom», «öcsém» vagy «fiam» jövének használatba. A sötét és hideg kollégiumi élet ezzel melegebb, családiasabb jelleget öltött; melynek jótékony hatása a fiatalságra félreismerhetetlen vala.

Az 1848. esztendő Brassai Sámuel életében is forduló pontot jelentett, legalább egy időre. A kitünő tudós érdemeit méltányolva,

az első magyar felelős kormány a Ludoviczeum tisztképző intézet mennyiségtani tanszékére hívta meg, mit Brassai készséggel elfogadott. Azonban a politikai körülmények úgy alakultak, hogy új tanszékének elfoglalása elmaradt. De Brassai továbbra is Pesten maradt, melynek szellemi élete és közmívelődési intézetei még ezen gyászos napokban sem vesztették el vonzó erejüket a tudósra. Kezdetben a Szőnyi-féle nevelőintézetben tanított, hol ez idő szerint Gyulai Pál és más kitünőségek töltötték be a fontosabb tanszékeket; majd felcserélte a Gönczy-féle magángimnáziummal, mely nemsokára a református egyház birtokába ment át.

Tiz évi távollét után Brassai visszatért szűkebb hazájába Erdélybe, az általa melegen kegyelt Kolozsvárra, első nyilvános működésének szép emlékekben gazdag színhelyére, hol ismét filozofiát és mathezist tanított. Az 1860. évben az «Erdélyi Muzeum Egylet» igazgatásával bizatott meg, egyszersmind a természetrajzi intézet őrévé választatott. Midőn 1872-ben a kolozsvári tudományos egyetem megnyílt, Brassai az elemi mennyiségtan nyilvános rendes tanárává neveztetett ki; mely állását egész 1884-ben bekövetkezett nyugdijaztatásáig lelkes buzgósággal töltötte be. Ugyanezen évben a magyar tudományos akadémia tiszteletbeli tagjává választá.

Ámbár 1884 óta tényleg visszavonult a nyilvános működés teréről, tudományos munkássága korántsem szünetelt, ellenkezőleg még nyert intenzivitás tekintetében. Rendkivüli sokoldalúsága és tudása, bámulatos munkássága, mely mindig újabb terét hódította meg az emberi ismereteknek, csodálatraméltó emlékező tehetsége és szellemi erőinek frissesége valóban bámulatra ragadtak mindenkit, ki a tudós életének utolsó éveiben — miként e sorok irója is — oly szerencsés volt, vele szakadatlan és benső érintkezésben állani. Puritán egyszerűséggel berendezett lakásának minden része telve volt könyvekkel, kéziratokkal, újságokkal, folyóiratokkal angol, német, franczia és olasz nyelven, térképekkel stb. úgy, hogy gyakran nehéz volt egy üres széket találni. Maga Brassai pátriárkai alakjával, rendesen őspongyolában, mert így kivánta ezt magas életkora és egészsége, uralta ezt az érdekes kaoszt, melyben azon-

ban nem hiányzott a rendszer, mely kiváló vonzó hatással volt a látogatóra, kit az agg tudós, kivált ha bizalmasa is volt, mindig lekötelező szeretetreméltósággal fogadott.

Sokszor egész délután a rozoga ringó székben ültem — egyike a jellemző butordaraboknak Brassai dolgozó szobájában — szemben a nagy tudóssal; s mennyi káprázta tó változat a tárgyak sokaságában és különbözőségében, melyek ilyen alkalommal szőnyegre kerültek!... Goldoni és Alfieri összehasonlítása; a Wagner-zene német nemzeti jellege; Schopenhauer és Kant rendszere; a szanszkrit irodalom jelenlegi állása; az amerikaiak vívmányai a geologia terén; Petőfi és Burns; Hallam alkotmánytörténetének szelleme; stb. stb. S ha azután még mindig nem tudott lecsillapulni hatalmas lelkének hullámverése, másnap folytatta s újakkal gyarapította az érdekesnél érdekesebb tárgyak sorozatát a külmagyarútczai báró Radák-ház, a régi tanitónőképző intézet kertje pompás gesztenyefáinak sűrű lombjai alatt, hol a boldogúlt sokat és nagy előszeretettel időzött.

Brassai Sámuel tudományos műveinek, értekezéseinek és hirlapi czikkeinek száma egy kis könyvtárt képez; melyben az emberi ismeretek minden ága képviselve van; ezek között vannak olyanok, melyeket a tudományok mai állása túlszárnyalt, avagy olyanok, melyek a modern kritika szemében elavúltak; de ezek mindegyikének megvan, vagy megvolt a létjogosultsága, mint úttörő mű, melynek történelmi becsét sem idő, sem kritika megtagadni soha nem fogja. Nyelvtan, természetrajz, menynyiségtan, neveléstan, történelem, földrajz mind képviselve vannak e gyűjteményben, mely *egy* ember univerzalitásának csodálatraméltó alkotásait foglalja magában.

Még hátra van a jeles tudós jó szívéről megemlékezni, mely valóban kifogyhatatlan volt nemes cselekedetekben. A tehetséget és szorgalmat senki sem becsülte jobban, mint Brassai; egész lajstromat kellene összeállítanunk, ha mindazokat feljegyeznők, kiket nemes bőkezűséggel támogatott; s kik közül sokaknak jövőt és életpályát biztosított. Sok rá nézve teljesen idegen ifjunak és fiatal leánynak éveken át fedezte összes neveltetési költségeit, nem várva más köszönetet, mint szorgalmas tanulást és haladást. Talán

soha ész és szív megkapóbb összhangzatot nem mutatott, mint a jeles tudósnál, ki a tudományok iránt táplált ritka szeretete mellett, nem kevesebb bensőséget és éles kritikai értelmet tanusított a zene harmoniája iránt; mi jellemének és kedélyének harmonikus alapvonásaival szoros és szerves összefüggésben állott.

S az ész és szív ezen csodálatraméltó harmoniáját megszüntette a kérlelhetetlen halál, mely 1897. junius 24-én a száz évig és kilencz napig szerencsésen működött organizmusra reá tette dermesztő kezét.

Budapest. *Dr. Lázár Gyula.*

SZEGÉNY GYERMEKEK SZÜNIDEJE.

Most, a mikor az iskolai év kezdetén az újra megnyílt kapukon özönlik be a gyermekek serege, nemcsak az a fontos kérdés, hogy miként fog eltelni a következő tíz holnap, hanem az is, hogy miként telt el a legközelebbi kettő. Mert ha az iskola beoszthatja is a maga idejét jól elkülönített időszakokra, az élet megszakadás nélkül folyik tovább, s a szeptemberben visszatérő gyermek többé nem az, a ki juniusban eltávozott, hanem a szünidőben jól vagy rosszúl eltöltött idő nyomait hozza magával testében és lelkében egyaránt.

Jobb módú szülők gyermekeinél a tanítók — ha megvan a sikeres nevelés nélkülözhetetlen feltételét képező érintkezés és bizalom a tanítók és szülők között — sokat tehetnek arra nézve, hogy a szünidő berendezésében a gyermek egészsége, szellemi fejlettsége és jelleme legyen az irányadó.

De annak, a ki azt nem tudja követni, hiábavaló a jó tanács. S fájdalom, különösen a fővárosban a tanulók nagy részének vagyoni körülményei olyanok, hogy a tanító még csak elő sem állhat azzal, hogy ennek a gyermeknek, a kinek gyenge szervezetét az iskolai élet megviselte, szabad levegő kellene; a mikor a belváros valamely szűk utczájában egy sötét udvari szoba az, a melyben a szünidőt el kell töltenie.

Nincsen Európában egy nagy város sem, a hol a szegény gyermekeknek a sorsa olyan szomorú volna, mint Budapesten. Mindenütt gondoskodnak a város belsejében szabad terekről s növényzetről, csak itt nem. Másutt a napsugár üdítő falombot és illatos virágot nevel; nálunk, ha bejut is a házsorok közé, nem arra szolgál, hogy éltessen, hanem hogy a megrekedt bűzös levegőt tikkasztóvá tegye.

Még nagyobb baj az, hogy a lakási viszonyok Budapesten páratlan rosszak. Hogy a mikor mindenütt a családi házak rendszere terjed, Budapesten a bérkaszárnyák szaporodnak; hogy ezekben drágábbak a lakások, mint másutt, az igazi otthont nyujtó családi házakban, hogy e miatt szűk és czélszerűtlen helyiségekben él a főváros lakosságának legnagyobb része, — a munkásosztály pedig olyan nyomorúságos viszonyok között, a melyekben a gyermekek testi és lelki elsatnyulása elkerülhetetlen.

Budapestről minden gyermeknek menekülnie kellene, mihelyt csak az iskola bezáródott. Szüksége van erre a fényes palotákban élő gyermekeknek is, a kiknek pedig az év itthon töltött részében sincs elérhetetlen messzeségben a budai hegyek erdeje vagy a Margitsziget. Még inkább szüksége van erre a középosztály gyermekeinek, a kiknek a muzeum-kert, az Erzsébet-tér vagy egyszer-másszor a városliget kétes tisztaságú levegője az üdülésük s természetes ösztönüket, a mely egészséges mozgásra hajtja őket, a körülkerített vagy szigorúan őrzött gyep között a kavicsos utakon kell kielégítniök. De a legnagyobb szükségük *volna* a faluzásra azoknak a gyermekeknek, a kik ott hemzsegnek a gyár-utczai — gyermek-játszóhelynek csúfolt — szemétdombon és a félreeső utczák kövezetén. Nincsen ennél szomorúbb látvány. A mikor a társadalom megtüri, hogy annyi gyermeknek így kelljen felnőnie, akkor *vet*; s azután a kórházakban és a börtönökben *aratja* le a termést.

A szünidei telepek, a melyek egynéhány száz szegény gyermeket egy-két hétre falura visznek, csak egy-egy kanállal merítenek ki abból a tengerből, a mely így meg nem apad. A sokkal nagyobb számot tevő itthon maradókon is kell segíteni. Nemcsak az ő kedvükért, hanem a társadalom védelme érdekében is, hogy távol tartsuk őket a rossz példákban leselkedő kisértésektől.

Lehet-e rajtuk segíteni?

A new-yorki szegényeket gyámolító-egyesület — *Association for Improving the Condition of the Poor* — előttem fekvő füzete * azt bizonyítja, hogy lehet és megmutatja, hogy miként lehet.

* In the Dog-Days. The Vacation Schools. Season 1896.

A new-yorki *Association for Improving the Condition of the Poor* működésében új — nagyon értékes — mozzanat, a miről a füzet számot ad.

Csak három éve nyitották meg első ízben a szünidei iskolákat. 1894-ben három; 1895-ben és 1896-ban 6—6 szünidei iskola volt nyitva s a látogatási napok száma e három év alatt 28,000-ről 101.009-re emelkedett.

Ez iskolák czélja az, hogy a szegény gyermekeket elvonják az utczáról.

«A mikor a nyilvános iskolák zárva vannak — mondja a jelentés — a szegény gyermekeket a dologtalansággal járó mindenféle kisértés környezi. A mit az iskola felépített, annak jó része veszendőbe megy; és — természetes okokból — a szegény néplakta sikátorokban az erkölcsi élet ilyenkor még alacsonyabb színvonalon van, mint máskor s atyai felügyeletről szó sincs.

Mind e számtalan veszedelmek helyett üdvös felügyeletről, tiszta tantermekről, tisztaságról, szórakozásról és okulásról gondoskodni kétségtelenül igen ajánlatos módja a jótékonyságnak.

A gyermekek között a lelkesedés egyikről a másikra ragadt át. A szünidei iskolák látogatói évekig fennmaradó kedves emlékkel távoztak. Nem igen van a jótékonyságnak még egy másik módja, a melynek haszna annyira szemmel látható volna. A legnagyobb örömmel várják a szegény gyermekek a szünidei iskolák megnyitását és valósággal megindító látni, hogy mennyire elszomorodnak azok, a kiket, hely hiányában, el kell utasítani.

Ez iskolákban a könyvből való tanulás egészen ki van küszöbölve; — a szemek, a fülek és a kezek kiképzése a czél.

A legkisebb gyermekeknél a német «Kindergarten»-rendszer van behozva. Ezek csak játszanak. Felügyelet és vezetés mellett. A mi tudást itt szereznek, azt «czukorban» kapják.

A kis fiúk papirhajtogatással, papirtárgyak kivágásával, összeragasztásával, egyszerű varrással, énekléssel, katonai gyakorlatokkal és agyagmintázással foglalkoznak.

A nagyobb leányok fehérneművarrásban, ruhaszabásban,

varrásban, énekben, mintázásban és fogalmazásban nyernek oktatást. Naponta egy fél órát tánczolnak zongorakisérettel.

A fiúkat agyagmintázásra, favágásra, asztalosmunkára, rajzolásra, fogalmazásra, térképrajzolásra, énekre és katonai gyakorlatokra tanítják.

Saját maguk által kormányzott — self governing-clubbok alakítására vezetik őket, hogy így önbizalmuk növekedjék és a törvény és rend iránt való tiszteletre szokjanak».

A jelentés igen szépen emeli ki az intézménynek a gyermekek jellemére való hatását. Elzüllésnek induló utczagyermekekből nem egyszer a legszorgalmasabb növendékek válnak.

*

A szünidő vége felé, a mikor ez iskolák bezárásának ideje közelgett, néhány 8—13 éves kis leány irásbeli feladatul azt a kérdést kapta, hogy: mi szeretne lenni, ha megnő.

A válaszokból néhányat közöl a jelentés, s igen jól jegyzi meg, hogy ezek, a nagyvárosi szegény gyermekek gondolkozás, módjába engedve betekintést, a szociologiával foglalkozók számára nagyon tanúlságosak.

«Ha én nagy leszek, tizenhat éves, varrónő akarok lenni — írja a kis *Maggie Reilly* — hogy, ha az anyám meghal, a magam és a kis testvéreim ruháit meg tudjam varrni. Meg fogok tanulni szép ruhákat varrni, magamnak és a szegény árva gyermekeknek, a kiknek nincsenek szüleik, és nincs pénzük, hogy vehessenek maguknak. Egy nyolcz éves gyermek gondolatvilága: halál, árvaság, szegénység.

A kis *Annie Lussen* is varrónő akar lenni. Miért? «Mert megtanultam varrni a szünidei iskolában és nagyon szeretek varrni.

A ki jól tud varrni, az abból meg tud élni. Csak néha vannak *rossz napok, a mikor nem lehet munkát kapni*».

Hány művelt felnőtt ember van, a ki a foglalkozás nélkül való munkásban mindig dologkerülőt lát. S ez a gyermek már tudja, hogy vannak szűk idők, a mikor nem lehet munkát kapni.

Bizonyosan arról is tudna beszélni, hogy a ki nem kap munkát, annak éheznie kell; neki is, a gyermekeinek is.

Lehet-e keserűbb szemrehányás a társadalom kegyetlensége ellen, mint a mit az az ártatlan gyermek ebben a pár sorban leírt?

Alice Mc. Kittrick tanítónő szeretne lenni. «És törekedni fogok a szegényeken minden módon segíteni. Ruhákat fogok nekik varrni, és pénzt fogok adni, hogy élelmet vehessenek maguknak és gyermekeiknek. A fizetésemet meg fogom osztani velök, hogy a szegény gyermekeknek czipőjük és harisnyájuk legyen. A szegény árva gyermekeket gondozni fogom».

A szeretet, a más nyomorán való segítés vágya majdnem kivétel nélkül minden válaszban benne van. *Annie Goller* is, a ki királynő szeretne lenni, «a szegényeket segiteni fogja és mindenkihez jószívű lesz».

Annie Goller aligha lesz királynővé, — s valószinűleg az ő gyermekálmai leghamarabb fognak eloszlani. De talán épen ezért kevesebb keserűség marad utánuk, minthogy ha nem teljesül be a vágya *Mannie Hoeynak*, a ki híres zenész szeretne lenni, vagy *Annie Mackbynak*, a ki — még nem tud helyesen írni, — írói hírnévre vágyik!

Ártatlan álmok. A hogy ott találjuk őket összefűzve, olyanok, mint egy tavaszi pompában díszlő ág fehér virágai.

Budapest, 1897. szept. 7.

Farkas Jenő.

EGY TÁRSADALMI KÉRDÉS.

Nevelhet-e az iskola? Ezt a kérdést vetette fel nemrég a «Néptanítók Lap»-jában Ember János, csak azért, hogy «nem»-mel feleljen rá.

Mindenesetre nagy bátorság kellett hozzá, hogy ezt a «nem»-et ki merje mondani ma, a midőn laikus és szakértő, szülő és közönség egyaránt az iskola rovására irja mindazt, a mit társadalmi kérdésekben is a rossz nevelés következményeinek tart. De ez a bátorság tiszta, erős öntudat, a mivel szolgálatot tett a tanítóságnak, mert egy részét felvilágosította, a másik nagyobb résznek pedig igazságot szolgáltatott; de még sokkal nagyobb szolgálatot tett — habár közvetve — az egész magyar társadalomnak, úgy, hogy e kérdés: «nevelhet-e az iskola» sokkal jelentékenyebb társadalmi kérdéssé válik, mint a milyennek első pillanatra látszik és megérdemli, hogy foglalkozzunk vele és tovább fűzzük a gondolatok megkezdett fonalát és tovább keressük, igaz-e, hogy az iskola nem nevelhet és ha igaz, hogyan jutott ahhoz, hogy boldog-boldogtalan az iskola bűnéül rója fel a társadalom ezerféle betegségeit. Ha pedig nem nevelhet az iskola, ki az hát, a kinek első sorban nevelni kell az emberiséget?

Sajátos alaptermészete az emberi léleknek, hogy ha valami rosszul sikerül, arra bűnbakot keres. Legyen az a mindennapi élet kicsinyes eseménye, vagy a társadalom problémáinak kérdése, vagy akár korszakalkotó történelmi tény. Kell lenni, a kit szidjunk, a kin kitöltsük boszuságunkat, hogy a felelősség terhe alól fölmentsük lelkiismeretünket.

Mindenesetre kényelmes dolog s az ember könnyebben is lát kifelé, mint befelé, mert kifelé nézve nem sokat kell gondolkozni,

hogy lássunk is valamit, míg befelé csak úgy láthatunk, ha gondolkozunk is és ha kifelé nyujtom a kezem, végre csak beleakad valakinek az üstöke, hogy jól megrázzam, míg befelé nézve igen gyakran a magunk üstökébe kellene kapaszkodnunk, a mi mégis csak nekünk fájna és nem másnak.

Így történik aztán, hogy nem egyszer megdöbbenve állunk a társadalom egy-egy betegségével szemben, a midőn azt inkább elmérgesedni látjuk, holott úgy véljük, hogy mindent megtettünk annak orvoslására. Így történik, hogy egy-egy hangzatos frázis, mert szép is, bölcs is, nem kell rajta gondolkozni, beleplántálódik az emberek agyába, szívébe, erre fordul egész tekintetével és nem veszi észre, hogy az igazi baj mint támadja orvul és terjed mindjobban a társadalom testén, lelkén.

Lépten-nyomon tapasztaljuk, hogy a társadalom erkölcsi érzéke nem áll a kellő nivón. A családélet bomlófélben van. Sikkasztás, rablás, gyilkosság ma már nem a műveletlen, anyagi nyomortól kergetett ember bűne, hanem a jól nevelt, úri osztályban úgyszólván napi esemény. Látjuk tehát, hogy az a jól nevelt osztály épen nincsen jól nevelve. Segíteni kell tehát! De ki az, a kinek jobban kellene nevelni, a ki nem nevel vagy rosszul nevel?!

Természetesen kifelé néztünk, kinyujtottuk a kezünket és a mi természetesebb, megakadt az iskola üstökében és kimondtuk a hangzatos frázist: «az iskola necsak tanítson, de neveljen is».

A tetszetős ige hamar megtette hatását. Reményt keltett, a társadalom lelkiismerete egyelőre megnyugodott, a pædagogiai világ csupa ügybuzgóságból és jóakaratból túlbecsülte erejét, hatalmát és eszközeit és programmjává tette, «hogy az iskola neveljen is». És azóta hangzik az ige, a pædagogia tízparancsolatjaként könyvekben, az iskolában, az életben, szaktekintélyek, ügybarátok, hatóságok ajkairól.

A társadalmi életben a megdöbbentő esetek száma azonban egyre szaporodik. Mi természetesebb tehát: «Az iskola nem teszi meg kötelességét, az iskola nem nevel».

Lidércznyomásként nehezedik e vád a tanítóember lelkére. Erőnek erejével keresi, kutatja a módokat, az alkalmat, az eszkö-

zöket, hogy megtegye rárótt kötelességét, hogy az iskolában neveljen is, és elkedvetlenedve áll az eredmény előtt. Majd magában keresi a hibát, majd nézi máson, míg végre eljut odáig, hogy az iskolában sem helye, sem ideje nincs annak a nevelésnek, a mit kívánnak tőle, a mit vádként hangoztatnak ellene; látja, hogy ezt a nevelést az iskola sem szervezeténél, sem czéljánál fogva nem adhatja és látja, hogy bár az ismeretek szerzése, a tanulás, eszköze ugyan a nevelésnek, de az iskola maga, a míg az «iskola» fogalma iskolát jelent, eszközeiben sem rendelkezik olyanokkal, hogy neveljen is.

S a ki idáig eljutott, az, úgy látszik, mindeddig a másikra várt, hogy ezt hangosan ki is merje mondani. Várta, hogy kinek lesz bátorsága az ár ellen úszni. S a minek jönni kellett, az végre is megjött. Akadt valaki, a ki föl merte vetni a kérdést: «Nevelhet-e az iskola?» hogy tiszta, erős öntudattal kimondja rá, hogy «Az iskola összehordhat egy kis anyagot a jellem fölépítéséhez, hanem az építés a hatáskörén kívül van. Azért ne restelkedjünk, ha a vádat halljuk, hogy az iskola nem nevel, csak tanít. Ellenkezőleg, valljuk be, hogy az iskola a szó igaz értelmében csakugyan nem nevel, jellemet nem képez s nem is fog mai ismeretterjesztő szervezetében képezni. Meg kell mondanunk bárkinek is nyiltan, hogy ne várja az iskolától azt, a mit természeténél fogva nem nyujthat».

E czikket irója a Néptanítók Lapjába irta. Szakembereknek szánta, holott e czikk első sorban a szülőké, aztán a nagy közönségé, az egész magyar társadalomé. A szülőké, a kik nagy többségben azt hiszik, hogy miután 6 éves korukban beadták gyermekeiket az iskolába, nevelésükért felelősség többé nem terheli őket, ha rossz, ott van a bűnbak: az iskola; e czikk a nagy közönségé, az egész magyar társadalomé, a melynek legfontosabb organuma a sajtó is, (a midőn a társadalom problémáinak egy-egy megdöbbentő esetével áll szemben, mint nemrég egy hangzatos bűnügyben,) oda nyilatkozott, hogy az *iskola nem teszi meg kötelességét.*

«Mi is hát az az iskola? Miért létesült? Miért tartja fenn a társadalom? Mit vár tőle első sorban?»

«A szülők belátják, hogy ismeretek nélkül a létért folytatott

küzdelem kétszeresen nehéz. Hogy tehát ezt a küzdelmet gyermekeiknek megkönnyítsék, ismeretterjesztő intézményeket tartanak fenn, még pedig a lehetőség szerint olcsókat. Mi az olcsó? A gyári munka, melynél az előállítási költség a minimumra redukálható. Az iskola sem egyéb, mint ismeretterjesztő gyár. Főhivatása az ismeretterjesztés; ha ezt elhanyagolná, vagy ha ez a czél más úton kevesebb költséggel biztosítható volna, az iskolák mind üresen maradnának.

Az ismeretterjesztés lévén az iskolának első és legfőbb feladata, igen természetes, hogy más czélok közvetetlen szolgálatába csak annyiban szegődhetik, a mennyiben főczéljával kapcsolatosan, ennek veszélyeztetése nélkül azt teheti. Ha a főczélt az iskola bármilyen szépen hangzó jelszó kedvéért is mellékessé tenné, csakhamar éreznie kellene elhibázott lépéseinek súlyos következményeül az érdekeltek nagy elégedetlenségét. Hiába mondogatná, hogy én jellemet képeztem, kevés idő jutott a tanítás fárasztó mesterségével való vesződésre, a szülők mind a faképnél hagynák s másfelé vinnék gyermekeiket az ezeknek szükségeseknek vélt ismeretek elsajátítása végett».

«Igaz, hogy a jellem a szokásnak egy halmaza, csakhogy ezt a sok szokást nem képes az iskola mai gyári szervezetében összehalmozni. A mit ő összerak 7—9 hónap alatt, napi 4—5 órán, azt a család, a környezet úgy széthordja napi 11—12 órán, hogy nyoma is alig marad. Az emberek nem ismerik kellőleg a gyermek lelkét, nem tudják, hogy mennyire nem lehet abba valamit a tartósság biztos kilátásával beleplántálni».

Így felel nevezett czikk a fölvetett kérdésre. Gombolyítsuk már most tovább a megkezdett fonalat. Tegyük föl a kérdést, mi az alapja, a legfontosabb tényezője annak a nevelésnek? Ismerni az egyént alaposan, csalhatatlanul és a vele született egyéniségéhez, temperamentumához alkalmazni a nevelés minden módozatát.

Itt szokták a szülők is elkövetni a legtöbb hibát. Hányszor halljuk tőlük: Ezt is úgy neveltem, mint a többit, miért lett csak ez rossz? Mert azt is úgy nevelte, mint a többit! A kinek pedig egészen más temperamentuma, más hajlamai voltak.

Ki volna már most az, a ki lehetségesnek tartaná, hogy az iskola, a hol egy tanító keze alatt különböző rendű, rangú, egyéniségű, 50—80—100 gyermek ül naponta 4—5 órán, *a mely idő alatt a szükséges tananyagot is be kell tanítania*, neveljen is!?

Hogy a társadalom iránya, a körülmények, az élet mennyire nevelője az emberi léleknek, arról nem is szólunk.

De értsük meg egymást! Nem szabad nekünk azért csak úgy ridegen a világba belekiáltanunk, hogy az iskola nem nevelhet. Mert ha ezt ily szóról-szóra vennénk, rosszabb úton járnánk, mint a kik azt kivánják, hogy «az iskola neveljen is». Ne lökjük hát csak a nagy világba a rideg szót csupán, hanem fűzzük hozzá a kommentárt, *hogy tudjuk mi azt, hogy nevel az iskola.* Igen; mert habár közvetetlen czélja az ismeretek terjesztése ugyan, közvetve a tanítás czélja se más, mint nevelni. Mert hiszen nem azért tanulja a gyermek, a mit tanul, hogy azt mind-mind soha el ne feledje, hanem azért, hogy annak a tudásnak mintegy extractuma a lélekbe szivódjék fel, azt lelkesedésre, a szép, jó és nemes iránt fogékonyságra nevelje. S e czélra meg is kell ragadni minden alkalmat, a mi az iskola körében kinálkozik. E czélra szolgálnak a kedélyfejlesztő olvasmányok, e czél kapcsolódik a történelemhez, a természetrajzhoz, a fizikához, szóval mindahhoz, a mit az iskola keretében a nevelés eszközeinek tekinthetünk. Mindez azonban csak hangulatot kelt, figyelmet ébreszt, de egyént nem nevel. «Csak összehord anyagot a jellem felépítéséhez, hanem az építés a hatáskörén kivül van».

Már most, ha a szó szorosabb értelmében nem nevelhet az iskola, önkéntelen fölmerül a kérdés, ki az hát, a kinek nevelni kell és nem nevel? Mert hogy a nevelésben hiba van, azt léptennyomon látjuk, érezzük.

Itt válik a kérdés «nevelhet-e az iskola» társadalmi kérdéssé, mert kinek kell, kinek lehet tehát nevelni első sorban az emberiséget? Ha nem az iskola, ki volna más, mint a szülő, az otthon, a család, a társadalom!

És itt a nagy hiba!

Erre kell fordulnunk teljes erőnkkel, ha a társadalomnak sokféle nagy betegségében segíteni akarunk.

Sajnos, nem először hangzik el a panasz, hogy a családi élet bomlófélben van. Különösen a középosztály intelligenciájánál, azoknál, a kik az úgynevezett «társasághoz» tartoznak, megdöbbentően laza. De lassanként átragad tovább, lefelé. Hangoztatott elveikből, a hangulatból, a társaság magatartásából megdöbbentő következtetéssel konstatáljuk, hogy maholnap a férfi szalonképessége a házasságtörésnél kezdődik, az asszonyok tekintélye udvarlóik számával emelkedik.

Ehhez járul a legújabb irodalom iránya. Iróink java, tehetségesebbje is valóságos glóriát von a kikapós asszony köré. S ha még csak eddig menne! De teszi azt a tisztességesnek a rovására. «Kapott ugyan feleséget, a ki jó lekvárt tud főzni, de nincs annyi esze, hogy megcsalja az urát.» Ez és ehhez hasonlók a lépten-nyomon olvasható nézetek. Ez még a szelidebbek közül való.

Milyen elveket, nézeteket hoz magával ilyen légkörből a gyermek!

S a mai házasságok! Ahol a gyermek a szülőket legjobb esetben közönyösnek látja. Egymás iránt ragaszkodást, gyöngédséget, figyelmet, szeretetet nem lát, nem hall, nem tanul!

És ha ennél jobb körülményeket találunk is, szinte megdöbbentő a szemlélőre az a hajsza, a mi az embereket megszállta a folytonos élvezetek, mulatozások után. Vannak kivételek, de a szülők nagy része úszik az árral. Vannak, a kik nem helyeslik, de teszik, mert úgy tesz a másik. És nemcsak, hogy maguknak nincs idejük gyermekeikkel kellőképen foglalkozni, de ezeket is, már iskolás korukban ahhoz szoktatják, hogy kötelességeik rovására is táncolnak, mulatnak, nyaralnak, utaznak vagy más módon szórakoznak. S jaj annak az iskolának, a melyik akadályt mer gördíteni e szándékok elé, a melyik azokat az órákat, napokat, heteket el nem engedné; mert hiszen az iskola mellékes, csak arra jó, hogy bűnbaknak állíthassuk oda, a midőn megdöbbenünk a szomorú eredmény előtt. Pedig nem egy eset van arra is — nem falusi parasztfiuk, hanem a középosztály és az előkelőbb polgárosztály

gyermekei között — hogy az az illemtudás, gyöngédség, előzékenység s más efféle jó tulajdonságok is, a mit az iskola beleplántálgat a gyermek lelkébe, alig fordít annak hátat, a családja körében kopnak le róla.

Ezt a kötelességmulasztást különösen leányoknál tapasztaljuk, pedig hiszen ők lesznek a jövő generáczió anyái, a kik első sorban vannak hivatva nevelni gyermekeiket. Hol találunk polgári vagy felsőbb leányiskolát, melynek tanítványai a tanév kezdetén mind pontosan megjelennek, tanórákat nem mulasztanak, későn nem járnak a kiszabott órákra?

Miként fogják ezek kötelességeiket teljesíteni, kik a kötelességmulasztást így megszokták.

A kor ezen irányának természetes következménye aztán, hogy a család a legszentebb kötelességeit — a mi a mai körülmények között kellemetlen neki — lerázza magáról és kimondja, hogy «az *iskola* neveljen».

Hiszen a szülők kényelmére ezt is meg lehetne cselekedni. Kétféle iskolát kellene állítani. *Nevelő iskolát* és *ismeretterjesztő iskolát*. Az utóbbi a mai. Az előbbi végezné az otthon kötelességeit. Csakhogy akkor, a mint megszületik a gyermek, be kell adni a nevelő iskolába s ez 20—25 éves korában adná vissza a szülőknek, a midőn már a jellem, az akarat határozott irányt öltött. Ez mindenesetre igen kényelmes volna a szülőknek, de a gyermeknek apja, anyja természetesen az iskola volna, vagyis a ki fölnevelte.

De minek csavarjuk tovább! A gyermekek nevelése első sorban az otthon kötelessége, vagyis azé a helyé, a hol a gyermek születik, felnől, a hol első benyomásait nyeri, a mi már nemcsak hangulat, hanem vérévé válik. Hiszen vérével fejlődik, szivében, agyában gyökeret ver s minden későbbi érzésnek, gondolatnak alapja marad; — azé a helyé, a hol élete nagyobb részét tölti, a hova, pl. a leánygyermeket, néhány év mulva az iskola is teljesen visszaadja.

Az iskola és minden más, csak segítő eszköze az otthon munkájának. Valamint az iskola kötelessége a tanítás és az otthon csak *segédkezik* abban, úgy az otthon kötelessége a nevelés, a miben viszont az iskola *segédkezik*. Mondjuk ki azt is nyiltan, hogy a csa-

ládi nevelés ma tévesztett utakon jár és nem teszi meg kötelességét. Mondjuk ki, hogy a mai társadalmi és családi élet iránya úgyszólván arra vezeti gyermekeit, hogy az élet csupán arra való, hogy átdőzsöljük, átmulassuk *akármi áron*. Nem tanítják meg gyermekeiket, hogy az élet nagy és szent kötelességeket ró reánk s hogy a becsület tulajdonképen abban áll, hogy első sorban kötelességeinket teljesítsük, a többi csak azután következik. És mondjuk ki, hogy a társadalom megdöbbentő problémái és sok nagy betegsége találnának megoldást és gyógyulást, ha nőnek, férfinak ideálja egyaránt a *tiszta* családi élet lenne, a mi első sorban gyermekei jó nevelését ismeri kötelességének és nem riad vissza fáradságtól, áldozattól, lemondástól, hogy e kötelességének eleget tegyen.

Első sorban pedig az anyáknak kellene tiltakozni az ellen, hogy gyermekeik nevelését mástól várja a társadalom, legyen az iskola vagy bármi néven nevezett intézménye a világnak. Hiszen a természet egy kötelességet szabott a nőre: jó gyermekeket nevelni. A mi föl is ér a világ összes babérjaival, a világ minden dicsőítésével.

Azok pedig, a kik a társadalom bajait akarják orvosolni, keressék a bajt ott, a hol van, vagy bizzák azt másokra, hogy ne váljanak inkább kárára embertársaiknak, mert rossz doktor az, a ki a diagnózist nem tudja megállapítani.

Győr. *Nagy Gizella.*

NŐNEVELÉSÜNK HIÁNYAI.

Az általános művelődés mindinkább erősbödő s növekedő fénye mellett fölmutatni kivánom ama *homályos* helyeket, melyeket ez áldásos nap sugarai még mai napság sem képesek teljesen megvilágítani — részint azért, mert ezek ama sugártontó testtől nagy távolságra esnek, részint, mert e nap és a megvilágosításra váró helyek között a fényterjedést gátló akadályok vannak.

Merész embernek kellene annak lenni, ki például értekezést irna korunkban a nőnevelés hanyatlásáról, vagy épen annak visszafejlődéséről. Hiszen ennek legeklatánsabb czáfolata a *leány-gymnasium* fejlődése, a nők *egyetemi* képzése, a felsőbb *női közép-* és *szakiskolák* folyton szaporodó száma stb. stb.

A midőn tehát a folytonos fejlődést ezen a téren jóleső érzéssel ismerjük el: a nőnevelés szent és magasztos ügyének munkálására elhivatottaknak e körülményhez alkalmazkodó, tehát folyton bővülő, növekvő kötelességeik vannak, melyeknek teljesítésétől, vagy elmulasztásától függ, hogy az imént említett felsőbb és szakpályára képesítő női tanintézetek teljes mértékben teljesíthetik-e magasztos feladataikat?

Ha az *alap* elhibázott, vagy gyenge, csakhamar összeomlik az épület! — e biztos igazságból indulok ki, s állítom, hogy bizony *ez a fundamentum sok helyen* ma is nagyon-nagyon *gyenge* és *elhibázott* s viszont több helyen, ha ez erős és czélszerű is, a *tetőzetet tartó falak nem elég szilárdak*, kidőlnek idő előtt, a rájok rakott teher súlya alatt.

Bármely intézmény hiányairól csakis akkor értekezhetünk alaposan, ha tudjuk és ismerjük a czélt, melynek az szolgálatában áll. Az elemi és ismétlő leányiskolának pedig határozottan az a

czélja, hogy növendékeit az életben mulhatatlanul szükséges tudományokban — a fiú-iskolák tananyagával párhuzamosan — kiképezze s nevelési methodusaival odaképesítse, hogy azokból egykor értelmes, jellemes hajadonok, majd önálló nevelésre képesített, hazafias nők és anyák válhassanak.

Sajnos, ezt a szent, ezt a magasztos czélt a mai leányiskolák egy tekintélyes része nem szolgálja és sok helyen nem is szolgálhatja kellő mérvben ez intézmények különböző hiányai miatt, melyek közül én az alábbiakban csupán a feltünőbbeket sorolom fel.

1. A kitüzött czél elérésében egyik legfőbb akadályt képezik az ú. n. *csonka-iskolák.* — Közelből épen a gazdag *Tiszántúlról* — hol én is működöm — veszem az önként kinálkozó példát; itt — több helyen — még 20—25 ezer főnyi lakossággal biró városoknak is *négy osztályú,* tehát *csonka* elemi iskoláik vannak.

Az ilyen helyeken, rendes körülmények között, úgy a fiú-, mint a leánygyermekek *10 éves* korukban végzik az elemi iskolát. S ha a fiúk a *gymnasiumba,* a leányok a *polgári iskolába* át nem lépnek, (csakhogy sok nagy alföldi városban polgári iskola nincs) mit tesznek 13 évük, mint ismétlő iskolai tanköteles koruk eléréseig? Hát bizony legjobb esetben a szülők olyan-amilyen dologra *(liba-, pulyka-, disznó- s tehénőrzésre)* alkalmazzák öket, egykettő talán — csupa időtöltésből — *megismétli* 1—2 éven át a 4-ik osztályt, más részük pedig *tétlenségben,* semmittevéssel tölti el a 2 évi időt, a mely épen elég arra, hogy az a tudomány, mely az elemi iskola tananyagából fejében úgy a hogy megragadt: jó részben elpárologjon. Ennek következményeit majd az ismétlő iskolai oktatás mizeriáinál fogom felsorolni.

Egyedüli hibás itt az iskola-fentartó közeg, mely a halálához sietö XIX-ik század végén is megtűri az ily állapotokat!

De lássuk, *tananyag* tekintetében mi történik aztán az ilyen csonka iskolákkal? Hát az, hogy vagy elvégzi mindenik osztály a maga tananyagát a tanterv szerint, vagy némely esetben *a hiányzó V. és VI-ik osztály tananyaga be- és felosztatik az alsóbb 4 osztály tananyaga közé!*

A ki ismeri az egyes egyházkerületek elemi iskolai tantervét s összehasonlítja azokat, úgy találja, hogy közöttük épen *a Tiszántúli ev. ref. egyházkerület tanterve a legbővebb.* Mi következik ebből? Nem más, mint a szegény *növendékeknek* (és hozzá tehetném: tanítóiknak) *túlterheltetése;* ennek pedig, hogy mennyire káros és visszaható következményei vannak, azt — nem laikusokkal állván szemben — talán szükségtelen itt bővebben fejtegetnem?

2. Ilyen, a fentartó közeget terhelő körülmény másodsorban az is, hogy az ily *csonka-iskolák* a legnagyobb mérvben *felszereletlenek* s sokszor még a legszükségesebb *butorzatnak* is hijával vannak.

Egyik hathatós eszköze lévén az oktatva-nevelésnek a *szemléltetés*, a tanító munkájának eredménye nagy részben *a szemléltető eszközök és anyagok mennyiségétől* függ.

De kérdem, hogyan szemléltessen az a tanító, kinek iskolája faláról csak a nagy üresség, sivárság tátong a tanterembe belépő felé!? Józan észszel kívánni sem lehet, hogy maga az anélkül is silányan javadalmazott tanító önköltségén szerezze be a költséges taneszközöket. Szemléltető tárgyak és gyüjtemények hiján aztán kénytelen megelégedni a tanító puszta *fogalom-nyujtással, sivár képzetek* átadásával, vagy ha ezzel be nem éri, újra és újra *ismételt magyarázatokkal* idő előtt tönkre teheti testi szervezetét, kibeszélheti a tüdejét is minden nagyobb, számbavehető eredmény nélkül.

Tapasztalatom szerint a *felszerelés* tekintetében a *fiú*-iskolák valamivel mégis jobban állanak a *leányiskoláknál*: több a tan- és szemléltető eszközük. Hogy ez a megkülönböztetés honnan ered, sok ideig nem voltam képes nyitjára jönni, míg végre egyik iskolaszéki tag fölvilágosított, hogy:

3. «*A leányoknak nem kell annyi tudomány, mint a fiúknak!*»

E *bal-itélet* megczáfolására aztán én is előszedtem minden tudományomat, de sajnos, a meggyőződésében megcsontosodott iskolaszéki tagot nem voltam képes állítása téves voltáról meggyőzni.

És ennek az előítéletnek — tapasztalásom szerint — nemcsak a laikusok, de a *leánytanítók* között is vannak hivei. Vannak egyes tantárgyak, mint pl. a *nyelvtan* és *számtan*, melyek sok leányiskolában (tisztelet a kivételeknek!) lényegesen *kisebb* terjedelemben taníttatnak, mint a megfelelő osztályú fiú-iskolában. Pedig, hogy e megkülönböztetés mennyire meg nem állhat, kitetszik abból, hogy maga a *tanterv* sem tesz a leányiskoláknak ily tekintetben engedményt és kivételt. Hiszen a leánynövendék is ugyanazon *gyakorlati életbe* lép ki iskolái végeztével, melybe a fiú, ennek pedig vele szemben is ugyanolyan követelményei vannak! S ez a legfőbb itélő forum, ha itélete marasztalólag hangzik, legméltóbban sujthatja verdiktjével a kötelességeit teljes mértékben be nem töltött, de azokról — kényelme szemponjából — könnyelműen megfeledkezett *tanítót!*

4. Leányiskolai nevelésünk egyik szembeszökő hiányaként említhetjük még azt is, hogy ez iskolák egy tekintélyes része *nem nevel kellő fokú önállóságra.*

Csak az az egyén, ki szabadon gondolkodni képes, ki az okok és okozatok összefüggését felismeri, szóval — a ki következtetni tud — lehet *önálló*. Nevel-e erre a *leányiskola?* Fájdalom, igen sokszor nem, vagy legalább kellő mértékben nem.

Többen vannak, kik magukat azzal ámítják s csitítják lelkiismeretüket, hogy a leányoknak, mint az emberiség *gyengébb* nemének, folytonos *támogatásra* van szüksége s később, mint hitvesek és anyák, úgyis alá lesznek rendelve *férjeik akaratának.* — Nagyon gyenge mentség, mely e nevet meg sem érdemli. Hiszen míg a leány családot alapít, feleséggé válik, hányszor jő oly helyzetbe, midőn *önállóságára,* kifejlett *karakterre* van szüksége, hogy magát a *megcsalatás*, vagy *kisértetbe jutás* ellen megvédelmezze? Az élet nagy szinpadán csupán a leányok és nők volnának azok, kiknek mindig alárendelt, szolgai szerep jut; a kik mellé kell, hogy mindig támaszként álljon a *férfi?*

Az élet egészen másnemű tapasztalatokkal szolgál, mutat fel kiváló *női jellemképeket,* kik önállóság és erős jellem tekintetében sok gyenge, báb-férfit megszégyenítenek.

Igenis, *neveljük leánynövendékeinket önállóságra, tanítsuk meg s kényszerítsük őket ítélkezni, gondolkozni* s csupán akkor menjünk segítségükre, ha látjuk, hogy épen semmire sem mennek segítség nélkül.

Kicsinyesnek látszik ugyan a felhozandó példa, de tagadhatatlanul egyik hathatós eszköze az *önállóságra* szoktatásnak. Én például a *leczkefelmondásnál* mindig *kihívom a padból*, magam mellé leánynövendékeimet s ott feleltetem őket. Miért? Mert van a növendékeknek két rosz szokásuk: a *súgás* és *könyvből lesés*, a mi — kivált oly népes osztályokban, mint a milyenek nálunk is vannak — a tanító éber figyelme mellett is gyakran megtörténik.

Iskolámban tehát közvetlen mellettem, kathedrám előtt felel a növendék s tudván azt, hogy sem *súgásra*, sem *lesésre* nem számíthat, a kinek kellő szorgalma és tehetsége van, igyekszik feladatát önállóan elvégezni s a felmondandó leczkét megtanulni. Jöhet aztán akármiféle vizsgáló-bizottság, növendékeim benn, ülőhelyükön is úgy felelnek, mintha csupán önmagukra volnának utalva.

Szintén e czélt szolgálja ama másik módszerem, mely szerint az *értelmetlen*, vagy *hibás feleletet nem igazítom, nem javítom ki azonnal, hanem ismételt kérdések által magát a növendéket kényszerítem annak kijavítására!* — Igaz, hogy ez az eljárás időrabló foglalkozás, de leginkább czélhoz vezet, mert a növendéket öntevékenységre, önálló gondolkozásra kényszeríti. Elvem különben az: inkább feleljen 1 óra alatt 20 növendékem *értelemmel*, mint 60 — *értelem nélkül*, betanított szajkó módjára.

Természetes, hogy a tartott *magyarázatra* való utalás, *visszaemlékeztetés* a legtöbbször fölvilágosítja a növendéket s kisegíti zavarából, míg ellenkező, de csak legvégső esetben, a tanító adja szájába a kívánt helyes feleletet!...

II.

...Hadd szóljak ezek után lehető röviden az *ismétlő iskolai leányoktatás* hiányairól.

Miért nincs szembeszökő nevelői hatása az ismétlő iskolának ?

1. Először azért, mert nem *nevel, csak* oktat.

Különösnek tetszhetik ez állításom, de ha a fentebb említett *csonka* elemi iskolákra gondolunk, mindjárt természetes lesz az. Az alatt a 2 esztendő alatt, melyet a növendék iskolán kívül — a szülői háznál, vagy a gazdaságban töltött, nagy részben elpárolgott fejéből az elemi iskolában szerzett tudomány s még valóságos szerencsének lehet nevezni, ha az *írás, olvasás* és *számolás* elemei megmaradtak nála ; sok esetben pedig ezt is majdnem legelőlről kell kezdeni.

Olyan eset is fordul elő nem egy-kettő, hogy az *elemi iskoláztatás kényszere alúl* egy vagy más ok miatt *kibujt növendék ez időre előkerül* s a törvény szigora későn érvén utól, az ismétlő iskolai tanító beállhat *silabizáltató*, betűztető tanítónak. De vegyük a legjobb esetet, hogy mindenik növendéknél megmaradtak a fentebb említett tudományágak elemei, míg a tanulás módjába belejön ismét a növendék, eltelik a félévre szabott tanidő s a másik félév után kezdheti a tanító újból ott, a hol 1 év előtt kezdette volt.

Ha a mindennapi iskolánál 10 hónapot kiván a törvény egy tanévnek, szabjon ugyanennyit az ismétlő iskolának is, mert mindaddig nem kívánhat tőle nagyobb eredményt a mostaninál. Hadd jusson idő a *nevelésre* is, mert a jelenleg kiszabott az *oktatásra* is kevés.

2. Nem tartom helyesnek — kivált nagyobb városokban — azt sem, hogy az ismétlő iskolai oktatás a *mindennapi iskolai tanítók* kezében van.

Nem azért nem helyeslem ezt, mert talán kétségbe vonnám, hogy nem értenek hozzá, nincs annak vezetésére kellő képességük, hanem azért, mert *az ismétlő iskolai oktatás tanideje pihenésre szükséges a mindennapi iskola tanítójának*. Legyen nekünk elég a mindennapi iskola teendője, az is nagyon kimeríti a *lelkiismeretes* tanítót. *Alkalmazzon a község ismétlő iskolái vezetésére* — főképp (és ezt hangsúlyozom) a nagyobb városokban — *külön, e*

pályának élő s a jelesebb mindennapi iskolák tanítóiból választott tanerőket illő fizetéssel, mert a mostani — elég gyarló — eredmény nincs megfizetve azzal a dotáczióval, melyet ily czímen az ú. n. ismétlő iskolai tanítók nyernek.

Egész és nem fél, a mindennapi iskola testet-lelket ölő munkájában kimerült *ember kell az ismétlő iskolába;* akkor aztán méltán várhat a község nagyobb eredményt ez iskolától nemcsak az oktatás, de főképp a *nevelés* terén.

3. *Erkölcsi* tekintetben nagy hátránya a *falusi* kisebb ismétlő iskoláknak, hogy *mindkétnemű növendékeket egy tanteremben zsufolják össze.* Mert feltéve azt a teljes lehetetlenséget, hogy a tanító egy perczre sem hagyja magukra növendékeit, a *fegyelem* tekintetében *külön módszer* alkalmazandó a pajkosabb fiú-, mint a csendesebb vérmérsékletű leánynövendékeknél.

De hát nincsenek is ám szakadatlan felügyelet alatt s hogy aztán az ily szabad pillanatokban mennyit romlik a leánynövendék erénye és addig talán érintetlen tisztaságban álló szűzies lelkülete, annak ecsetelésére nem kell bővebb kommentár.

4-szer és végül nem kevésbbé oka az ismétlő iskolai nevelés hiányosságának, hogy *az iskola-mulasztók szülei vagy épen nem, vagy csak nagyon irgalmasan birságoltatnak.*

Az anélkül is nagyon rövidre szabott tanév még kevesebbre redukáltatván a gyakori mulasztások által (hja, kell otthon a gyermek!), épen nincs csudálni való azon, ha az ismétlőiskola keveset produkál eredmény tekintetében s ha az általános népnevelés országának eljövetele még mindig csupán kegyes óhaj.

— — — — — — — — — — — — — —

Összegelve az eddig elmondottakat, nőnevelésünk hiányai egyenként s önmaguktól meg fognak szünni, ha a törvény teljes szigorúságában végrehajtatván, a *csonka*-iskolák vagy az *állam*, vagy kényszer utján *az azokat fentartó* közegek által *teljessé* tétetnek, *kiegészíttetnek*, a községek polgári leányiskolák felállítására köteleztetnek, kellően *felszerelltetnek*, a *tanterv* egész terjedelmében keresztül vitetik, ha a leányok *önállóságra* szoktatására a tanítók az eddiginél nagyobb és több gondot fordítanak.

Az ismétlő leányiskolai oktatás pedig akkor felel meg czéljának, ha *teljes* iskolákból kapván növendékeit, azok *nevelésére* több időt szentelhet; e végből a *tanév*, mint a mindennapi iskoláknál, úgy itt is *10 hónapra* terjesztendő ki — legalább a nagyobb helyeken, a városokban. *Szerveztessenek* a népesebb községekben *egész tanítói fizetéssel* javadalmazott *ismétlő iskolai tanítói állomások*, nyittassék e czélból megfelelő számú tanterem; kisebb faluhelyeken, ha szükség szerint a midennapi iskola tanítója vezeti is az ismétlő iskolát, *külön órákban* tanítsa *a fiú-* s ismét más időben a *leánynövendékeket;* végül a *mulasztások* a végrehajtó közegek által a törvény teljes szigorával *birságoltassanak!*

E javaslatok létesítésétől várnám én a leányiskolai oktatvanevelés föllendülését, s hiszem, ha az általam fölsorolt követelmények életbeléptettetnének, a nőnevelés ügye egy lépést tenne a tökéletesség felé.

Békés. *Jámbor Lajos.*

A TANITÓNŐK SANATORIUMA.

(Czeméthe-fürdő.)

Eperjesről jó lovakkal $^3/_4$ óra alatt érünk Czeméthe-fürdőbe, a hol a M. D. E. üdülőházat emelt tagjai részére.

Bizony ennél, szebb alkalmasabb vidéket aligha szemelhetett volna ki e czélra. Fenyőillattal telített, ózondús levegőjétől, szénsavas, vasas forrásától erősödik test és lélek, fokozódik az életkedv!

A mi Sanatoriumunk a kicsinyke fürdőtelep legmagasabb, legszebb pontján, fenyves szélén, a kelő nappal szemben emelkedik. Izléses, egyszerű körvonalaival, szellős verandájával már messziről üdvözli ezen rejtett völgyecskébe érkezőket amott az erdőből bekanyaruló országút elején. Az egyesület öt csinosan, kényelemmel berendezett szobácskát bocsát tagjai rendelkezésére 1—1 hónapra ingyen. Méltányos, hogy hálával emlékezzünk itt időzésünk alatt az egyesület áldásos tevékenységére, méltányos, hogy ez alkalommal is buzdítsuk a kartársakat: «Legyetek mindannyian az egyesület tagjai! Ime, mennyi jóban részesít így is, hátha tagjai száma megtizszereződnék!

A bennlakók — természetesen — ingyen élvezve a nyári otthont, lelkiismeretesen kímélni tartoznak e csinos épületet berendezésével együtt és pontosan megtérítik a netalán okozott károkat. Ez nehezükre sem esik, meggondolván, mily nagy anyagi áldozatok árán létesítette azt az egyesület, és megemlékezvén a későbbi generációról, a mely majd utánunk óhajt itten üdülni, gyógyulni.

Társaink közül sokakat érdekel, hogyan érezzük magunkat Czeméthén? Hogyan töltjük a pihenésre, üdülésre szánt heteket?

Mi tanítónők, a kik jelenleg itt összetalálkoztunk, pompásan! Hanem a ki nyári üdülőhelyén is a zajos társaságot, zenét, vigadozást, divatpompát keresi, az ide ne jöjjön, mert itt ugyan a fürdőzene senkit sem zavar unos-untig változatlan műsorával. Tánczteremünk van ugyan, de hiányzik bele a tánczra kész ifjúság, fényes toiletteket pedig nem mutogatnak, mert itt akár az egész évad alatt beérjük egy nyári és egy őszi öltözettel, a kalap meg teljesen felesleges divatczikknek bizonyul. Ide tehát csak azok jöjjenek, a kiket a természet örök szépsége mindenért kárpótolni képes. Jöjjenek ide a kifáradt szellemi munkások; azoknak túlfeszített idegrendszere, nyomott kedélyvilága, bizonyára visszanyeri rugalmasságát itt, a jótékony természet ölén, a rengeteg erdő fenséges csendjében, melybe nem vegyül hang, csak az, mely az erdő szimfóniáját megalkotja. Olyan vidék ez, hol Petőfivel kiáltunk fel önkénytelenül mi is: «Oh természet, oh dicső természet, mely nyelv merne versenyezni véled, mily nagy vagy te. Minél inkább hallgatsz, annál többet, annál szebbet mondasz!»

Egy-egy lehulló falevél lágy nesze, a lombsátrakon áthullámzó szellő selymes suhogása, a fenyves tavalyi tűleveleinek finom lepergése az erdő alján sürü bozótot képző mogyorócserje tenyérnyi leveleire, egy-egy aranysárga özöndék meglippenése a tollas páfrányon, vagy a bogarait tövisre szúró gébics megelégedett pittyentése, csettentése, ennyi az egész. A madárdal ilyenkor már elnémult; szünidő van ott is. Ha sétáink közben megrecscsen lépteink alatt a száraz galy, ez már megzavarja az erdő harmoniáját; ettől már felsurran a mókuska a nyulánk fenyőszál legvégső sudarára, felrebben a bóbiskáló vércse rejtekéből és villámgyorsan siklik tova a zöldhasú gyikocska. Mivel töltjük időnket e magányban, kérditek?

Édes semmit-tevéssel! Vagy munka a gombaszedés, aszalás? Mert terem ám itt a száraz avar, dagadó mohpárna alatt az ehető gomba különféle faja: a czipóhátú barna vargánya, (tótul gribi), a sárga csirke gomba, a gerezdekre foszló bárányfej, a rózsás ágasbogas kecskeszakál, mely sokkal inkább emlékeztet a korálra, csakhogy ezt nem ismeri az idevaló tót ember, a ki a gombát el-

nevezi. Az erdő szellős tisztásain való malinázás (málnaszedés) is kedves foglalkozás! Mindezeket fölülmulja azonban az a gyönyörűség, melyet a völgyünket átszelő pompás országuton egy reggeli séta úgy 6—8 óra közt nyujt.

Nem is országút ez ilyenkor, hanem Isten alkotta tündérszép sétány, nem afféle tökéletlen kertészmunka, kicsinyes arányokban, kimért beosztással. Milyen pompa és milyen összhang mindenfelé! Két oldalt virágos smyrna-szőnyeg van terítve; smaragdzöld alapján elhintvék a pillangósok, keresztesek, ajakasok fehér, lila és sárga viratai; a piros szín, úgy látszik, a tavaszi ünneplőé e vidéken, a csipkerózsa elnyiltával eltünt az erdő aljáról. «Túl a réten néma méltóságban magas erdő, benne még homály van», — — — hanem a kupoláján végig rezeg a kelő nap sugárözöne, és megcsillan tőle a végtelen levéltenger harmatfürösztötte felszíne.

Innen szedhette a mi Brodszky Sándorunk bűvös palettájára zöld színárnyalatainak gazdag skáláját, hogy megfesse vele verőfényes, remek erdőrészleteit! A fenyő hamvas zöldjétől, a cser és bükk sötét zománczától fel a juhar-, gyertyán-, szil- és hársfa mindinkább világosodó árnyalatáig micsoda változatosság! És mindez fenséges, jóleső harmoniába olvad össze.

Ilyen sétáink alkalmával leshetjük meg zavartalanul a természet műhelyének nesztelen és a felületes szemlélőnek alig észrevehető munkásságát. Egy hatalmas pókban gyönyörködtünk a minap, a mint az út két szélén emelkedő tölgyóriásokon kifeszítve 5—6 m. hosszú fonalát, magasan fent az országút felett biztos grácziával sétált át, à la Blondin a Niagara-zuhatagon. Alkonyatkor ujra felkerestük légi művészünket, de hasztalan!

Alighanem egy magas szénás szekér ragadta magával a lenge fonalat. — — Itt is egy magasratörő rövid művészpálya megsemmisítése a buta, vak véletlen által!

De már ideje, hogy az emberekkel is foglalkozzam kissé. — Kik vannak itt? A Sanatoriumban e hóban itt van kivülem Stróbl Vilma szőv. tanitónő, Vaszkó Jánosné, bár nem gyakorló, de okleveles tanitónő és Simonyiné, zenetanitónő, a bpesti áll. tanitónőképezdéből, az ötödik szoba most lakatlan, bizonyára kevesen

ismerik még tanítónőink közül e kedves kis zugot, különben alig maradt volna e kis szoba nyár derekán üresen.

A fürdőtelep kis szállodáiban leginkább eperjesiek és kassaiak laknak, budapesti ember csak elvétve téved ide. Mi nem igen ismerkedünk, mert nem érezzük ennek szükségét; a magunk bizalmas körében sokkal fesztelenebbül élünk s aztán közös foglalkozás, közös lakóhely és részben ismeretkör is oly bő anyagát nyujtja a társalgásnak, hogy ezt az idegen társasággal való konvenczionális üres szóváltás nem pótolná.

Az időjárás pompás, de ha szeszélyeskedik is egyszer-máskor Jupiter-pluviusz uram, nem haragszunk meg érte, előveszszük a Simonyiék tarokkját és ugyancsak forgatjuk az ördög bibliáját künn a verandán a záporeső egyhangú zuhogása mellett. Estére, tudjuk, kiderül s akkor ujra neki indulunk a sétának a már-már szikkadó, deszkasima országúton s akár meg sem állnánk amott a távol kék ködében délibábként csalogató hegyekig, ha a kelő hold tányérja, vagyis inkább óralapja nem intene, hogy este van már a faluban s mi a hazatérő tehén-csorda méla kolompolása mellett, ez a mi esteli harangszónk, — szépen, csendesen hazatérünk, megiszszuk a frissen fejt, habos tejecskét és boldogan, megelégedetten hajtjuk álomra fejünket, hálát adva a jó Istennek, hogy a magyar hazát ily szépnek teremtette és áldjuk a M. D. E.-t, e kedves Sanatoriumnak megteremtőit, jó szellemeit!

Czeméthe, 1897. augusztus hóban.

Nemecskay Irma.

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

I. Felsőbb leányiskolák.

1. Értesítő a budapesti m. kir. állami felsőbb leányiskola és a vele kapcsolatos női felső továbbképző tanfolyam 1896—97-iki huszonkettedik iskolaévről. Közli: Szuppan Vilmos, kir. tanácsos, igazgató.

Az értesítő Révy Ferencz szép ünnepi beszédével kezdődik, melyet 1897 junius hó 8-án mondott el.

Az év történetéből kiemeljük a következőket. Az ezredéves ünnepségek miatt az iskolai évet csak szept. 25-én kezdték meg. A szülők oly tömegesen keresték fel az idén is az iskolát, hogy többet vissza is kellett utasítani; a mi különben csak az iskola jó hirnevéről tanuskodik. A vallásos nevelésre különös gondot fordítottak, a rendes vallásórákon kivül még hetenkint iskolai ájtatosságokat is tartottak. A hazafias érzület keltése végett a tanítás végével mondani szokott imába belevették, hogy «Araszd mennyei áldásodat ezeréves hazánkra, királyunkra» stb.

A növendékek testi nevelésére és egészségére kiválóan gondot fordítottak. Az iskola rend és tisztaságával dr. Varga László tiszti orvos nagyon meg volt elégedve. A tornaterem padozata linoleummal van bevonva, mi nagyon fontos egészségi szempontból. Az egészségi viszonyok teljesen kielégítők voltak.

A tanítás 1890-ben ministerileg jóváhagyott «Állandó tanításmenet» szerint folyt. Az I. osztályban a magyar nyelvből 5 óra helyett 6 órát vettek. Hasonlóképen emelték 1—1 órával a szépirás, rajz- és tornaórákat az I. osztályban. A növendékek külön rajzórákban is résztvehettek.

A tanári testület 15 értekezletet tartott, melyen a felsőbb leányiskolai tanítás és nevelés körében tartozó több fontos kérdést tárgyalt. A növendékekkel több tanulmányi kirándulást tettek. Iskolai ünnepélyeket tartottak.

A tanári testületben csak annyi változás történt, hogy egy új párhuzamos osztály megnyitása miatt a ministerium Szekeres Margitot, mint kisegítőt, alkalmazta. A tanári testületnek több tagját érte kitüntetés a kiállításban való részvételért. De legtöbb kitüntetést kapott maga az igazgató, ki először legfelsőbb királyi elismerést s alig egy hónap mulva kir. tanácsos czímet kapott. Természetes, hogy ezen kitüntetést nagy örömmel vette nemcsak az iskola, de az összes ismerősei is.

Az iskolát évközben sokan meglátogatták tanulmányozás czéljából. Többek között meglátogatta Almberg-Jalava Alma finn irónő is.

Az iskolai évet a rendes időben zárták be.

A tanári testület a hitoktatókon kivül 23 tagból állott a következő nőkkel együtt: dr. *Bacher V.-né Goldzieher Ilona*, özv. *Bokelberg Ernőné Zimmermann Ilka*, dr. *Bosányi Ivánné Edwards Ellen*, *Décsei Janka*, *Egan Lujza*, *Hermann Róza*, *Odor Emilia*, *Odor Henrietta*, *Schlatter Alfredné Juhász Krisztina*, özv. *Sólyom Sándorné Rosenberg Izabella*, *Szekeres Margit*, *Vargyas Endréné Petz Vilma* és *Zelles Etelka*.

Az iskolai felszerelés és taneszközök szép gyarapodást mutatnak. A növendékek létszáma: 32+31+39+45+31+30+49+48+49+31+26 = 411. A negyedik osztály kivételével valamennyi párhuzamos volt. Vallás szerint: róm. kath. 116, gör. kel. 2, ág. ev. 19, ev. ref. 16, izr. 258. Anyanyelv szerint: magyar 407, német 2, szerb 1, lengyel 1.

A továbbképző tanfolyamra, melyben részint az intézet tanárai, részben egyetemi tanárok adtak elő, beiratkozott 7 rendes és 9 rendkivüli hallgató. Részvétlenség miatt a második évfolyamot beszüntették.

2. Értesítő a beszterczebányai m. kir. állami felsőbb leányiskola 1896—97. iskolaévről. Közli: Kerner Péter, igazgató.

A rendes tanítás szeptember hó 14-én kezdődött. A tanári testületben a következő változások történtek: *Kernerné Holló Julia* egy évi szabadságot kapott s őt *Kerner Margit* helyettesítette. A ministerium *Litschauer Terézt* kinevezte az internatus igazgatójává. A tanári karban több előlépés is történt.

A növendékek száma a tavalyihoz képest 3-mal kevesebb lett; az igazgató örömmel említi, hogy a felsőbb osztályokban a növendékek száma örvendetesen emelkedik. A növendékek viselete jó volt. A tanítást imával kezdik és végezik. Az egészségi állapot igen jó volt; járvány nem fordult elő. A taneszközök szépen gyarapodtak.

Az értesítőben közölve van az állami felsőbb leányiskolák szervezeteiből egy kivonat.

A tanári testület a hitoktatókkal együtt 17 tagból állott, kik között a következő nők voltak: *Freyler Berta*, *Gútáné Oláh Mária*, *Jurkovichné Károlyi I.*, *Kernerné Holló Julia*, *Kerner Margit*, *Litschauer Teréz*, *Serédy Ilona*, *Stauffer Emilia*, *Svetschina Georgine* és *Vranyczany Gabriella*.

A növendékek létszáma: 42+34+36+42+20+10 = 184. Vallás szerint: róm. kath. 84, gör. kath. 1, ág. ev. 43, ev. ref. 8, izr. 48. Nemzetiség szerint: magyar 131, német 33, tót 16. Lakóhely szerint: helybeli 95, vidéki 89. A tandij 30 frt. Egész tandíjat fizetett 97, felet 12, nem fizetett 75.

Az internatus évi díja 300 frt, s ebben részt vett 38 növendék.

Értekezés: «Nehány őszinte szó a szülőkhöz» Kerner Pétertől.

3. A kassai m. kir. állami felsőbb leányiskola és a vele kapcsolatos női kereskedelmi tanfolyam értesítője az 1896—97. iskolai évről. Szerkesztette: Kolacskovszky Elza, igazgató.

Az igazgató lelkesedéssel emlékezik meg az új iskola-épület ünnepélyes megnyitásáról, mely habár nem ezredéves emléknek készült,

mégis azzá lett tiszta véletlenségből, t. i. egy évvel később készült el. Az új épületet a székesegyházzal egy napon, maga a minister által avattatott fel. A minister beszédében a következőket is mondotta, szavait a tanárokhoz intézve: «az ismeretek közlése mellett tartsák egyenlő rangú feladatuknak a nevelést, a szív és jellemképzést és iparkodjanak az ifjusággal megértetni azt, hogy a kötelességek hű teljesítése becsületbe vágó dolog, a kötelességek laza felfogása becstelenség!» Végül ezeket mondotta: «Az ég áldását kérem az intézetre, az intézet tanárnőinek és tanárainak működésére és azt kivánom, hogy azon tanítványok, kik elhagyják ezt az intézetet, vigyék ki magukkal a hasznos ismereteket, de vigyenek ki e mellett nemes szivet és nemes jellemet, s vigyék ki mindenek felett közös édes anyánk, a haza iránti szeretetet!» stb.

A rendes tanítást szeptember 28-án kezdhették csak meg. Beiratott összesen 271 növendék; a négy alsó osztály párhuzamos volt. A tanári testületet gyász is érte, egyik tagja dr. *Grittner Gyula* halálával; két tagját nyugdíjazták: *Bartal Saroltát* és *Meissner Reginát*; *Bock Julia* lemondott; ezek helyére jöttek *Zagróczky Jolán* Marmaros-Szigetről, *Bock Gizella* és *Marlin Molly* (Mária).

A felszerelésekre a ministerium 6000 frtot utalványozott, mire szükség is volt, mert a felszerelés az igazgatói jelentés szerint igen hiányos volt. A tanári testület több értekezletet tartott, melyen előadásokat is tartottak. Az egészségügy teljesen kielégítő volt. A szokásos ünnepségeket megtartották.

A tanári testület állott 11 rendes, 3 megbizott és 3 óraadóból. Nők a következők voltak: *Kolacskovszky Elza*, igazgató, *Bock Gizella*, *Kováts Stefánia*, *Kubacska Emma*, *Rokszer Ilka*, *Schwarz Irén*, *Zagróczky Jolán*, *Zellán Rózsa*, *Marlin Molly*, *Radványi Anna* és *Ratkovszky Margit*.

A növendékek létszáma: 36+35+30+32+29+29+20+26+24+10 = 271. Vallás szerint: róm. kath. 115; gör. kath. 1, ág. ev. 21, ev. ref. 18, izr. 116. Nemzetiség szerint: magyar 269; német 2. Egészben vagy részben tandíjmentes volt 108. Az iskolával egybekötve internatus is van 40 növendék számára, hol az egész évi díj 250 frt.

A női kereskedelmi tanfolyamnak 17 növendéke volt.

4. A debreczeni ev.-ref. felsőbb leányiskola az ezzel kapcsolatos elemi leányiskola és női kereskedelmi tanfolyam értesítője az 1896—97. iskolai évről. Szerkesztette: Dóczy Gedeon, igazgató-tanár.

Az intézetben van: négyosztályú elemi leányiskola, elsőrendű felsőbb leányiskola, internatus és női kereskedelmi tanfolyam. A felsőbb leányiskola tanári testülete 11 tagból állott a következő nőkkel: *Kalocsa Róza*, *Karácson Ottilia*, *Koós Ottolia*, *Kovács Luiza*, *Zalay Paula*, *Jenni Elza* és *Veszprémy Irén*.

A növendékek létszáma a felsőbb leányiskolában: 47+53+42+36+17+16 = 212. Vallás szerint: ev. ref. 156, ág. ev. 11, róm. kath. 15, gör. kath. 1, izr. 29.

Az internatus 25 növendék részére van berendezve. Ellátási díj 200 frt; ezenkivül kell fizetni mosást, tandíjat és a külön órák díját.

A női kereskedelmi tanfolyamnak 37 növendéke volt.

A taneszközök, könyvtárak mind meglehetősen gyarapodtak.

Az év történetéből a következőket emeljük ki. Az évet szept. 10-én kezdték meg a szokásos ünnepséggel. Az év folyamán a rendes ünnepségek mellett megülték a reformatió emlékünnepét is. Az iskolát meglátogatta Berecz Antal miniszteri biztos. A konfirmation az intézetnek 24 növendéke vett részt.

Az iskola életében fontos mozzanat, hogy a nyilvánossági jogot a minister véglegesen megadta.

5. A fiumei m. kir. állami elemi felsőbb leányiskola és a fiumei állami kisdedóvó értesítője az 1896—97. tanévről. Közli: Gross Leopoldin, igazgató.

Az értesítő elején közölve van az intézet új épületének homlokrajza, alaprajza és leirása; a melyből látható és olvasható, hogy az épület mily szép és czélszerű.

A tanítást szept. 5-én kezdték el és junius 20-ig tartott. Beiratkozott a felsőbb leányiskola 6 osztályában 198 növendék. Beiratás és tandíj nincs. A tanári testületben több változás történt, kineveztetett két tanár, továbbá Sargavy Erzsébet szatmár-németi felsőbb leányiskolai igazgató és *Tabódy Sarolta*, megbizást kapott több tanár és *Farkas Olga*. Az egészségi állapot kedvezőnek mondható. Az intézeti orvos minden hónapban megvizsgálta a növendékeket. A tanárok egészsége azonban igen kedvezőtlen volt, heten voltak kénytelenek hosszabb időt mulasztani. Az iskolát nagy kitüntetés érte, meglátogatta a minister.

A minister felhivására sikerült irodalmi estélyeket rendeztek a kilépett növendékek számára. A tanári testület 14 gyülést tartott. A tanári testület 11 rendes és 5 óraadóból állott a hitoktatókon kivül. A tanári testületben a következő nők voltak: *Gross Leopoldin*, igazgató, *Babarc Adel, Carvin Piroska, Cidicné Kövesdy Albertina, Fülöp Áronné* sz. *Sargvay Erzsébet, Farkas Olga, Simonetti Klementin, Szegfi Emilia, Szegfi Ilona, Tabody Sarolta.*

A növendékek létszáma: 43+49+39+28+20+19 = 198. Vallás szerint: római kath. 161, gör. kath. 2, gör. kel. 2, ág. ev. 6, unit. 1, izr. 26. Anyanyelv szerint: magyar 40, olasz 113, német 24, horvát 21.

6. A lőcsei magyar kir. állami elsőrendű felsőbb leányiskola 16. értesítője az 1896—97. tanévről. Közli: Klimkó Mihály, igazgató.

Az értesítő elején közölve van a szervezeti szabályzat kivonatosan. A tanári testület 10 tagból állt, közöttük a következő nők voltak: *Buzogány Ágnes*, özv. *Eördögh Vilmosné Holzinger Anna, Hermann Teréz, Klimkóné Kozmund Vilma, Moldován Anna, Safáry Irma* és *Volko Ludmilla.*

A tanulók létszáma: 18+23+26+17+15+4 = 103. Vallás szerint: r. kath. 29, ág. ev. 36, ev. ref. 11, izr. 27. Magyar 96, német 6, tót 1. Helybeli 55, vidéki 48. Az internatusban, melynek évi díja 250 frt, 23 növendék volt.

Az év történetéből kiemeljük a következőket. Az évet szept. 4-én ünnepélyesen kezdték meg s zavartalanul tartott junius 16-ig. A tanári karban több változás történt, többek között kineveztetett Moldován Anna rendesnek; többen fizetésben előléptek.

A tanári testület nagy gondot fordított a növendékek vallásos és hazafias érzelmeinek ápolására. E végből templomba kisérték a

növendékeket és hazafias ünnepélyeket tartottak. Nov. 19-én előadták a «Nők hódolata» című allegoriát, mely a kirándulási pénztárba, a tetemes kiadások mellett, 193 frt 9 kr.-t hozott. A növendékekkel ez idén is több és hasznos tanulmányi kirándulást tettek. Így voltak Késmárkon, hol a fonó- és szövőgyárat nézték meg és voltak a Csorbai tónál stb. Az egészség úgy a növendékeknél, mint a tanároknál kielégítő volt. Az iskolát többek között meglátogatta Szuppan Vilmos min. biztos is.

7. A pozsonyi (internatussal összekapcsolt) m. kir. állami felsőbb leányiskola és női kereskedelmi tanfolyam értesítője az 1896—97. tanévről. Közli Ghyczy József, igazgató.

Az Értesítő elején rövid értekezést olvasunk az igazgató tollából, melyben a felsőbb leányiskolák reformjának mai állását ismerteti. E tanévvel az iskola 14-ik életévét töltötte be s 2056 leányt nevelt a hazának. Az intézetbe s az intézet internatusába oly tömeges volt a jelentkezés, hogy sokat vissza kellett utasítani. Felvettek 214 tanulót, kik közül 45 bent lakott az intézetben. A helyszűkén tervbe vett építkezéssel óhajtanak segíteni. Az iskolaévet ünnepélyesen nyitották meg. A tantestület 20 tagból állott, köztük a következő tíz nő: özv. Andrássyné Wiedermann Anna, Durigó Anna, Försterné Kasztner Mariska, Gludovácz Ilona, Llevellyn Edith, Rauschmann Czeczilia (az internatus igazgatónője), Schmidt Paula, Schwarcz Gabriela, Szobicsekné Gervay Zsófia, Wieber Gabriela. A testületben több változás történt, de az új tagok is a régi igazgató alatt a régi jó szellemben működtek, nagy gondot fordítottak a szellemi és testi nevelésre, egyaránt különös gonddal ápolták a nemzeti érzületet, több iskolai ünnepet, kirándulást rendeztek (márcz. 15, junius 8.). Az egészségi állapotra kedvezően hatott az árnyas kert. A létszám osztályonként a következő volt: 40+42+40+41+34+17. Vallásra nézve: 134 róm. kath., 27 ág. ev., 7 reform. és 46 izraelita. Magyarul beszél 214, németül is 198, franczióul is 57, angolul is 5, olaszul is 2, tótul is 36. Az internatus dija 300 frt, zongoratanulásért külön 50 frt. Az intézettel női kereskedelmi tanfolyam állott kapcsolatban 28 rendes növendékkel.

8. A soproni m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1896—97. iskolai évről. XVI. évfolyam. Közli: Manyák Pál, igazgató.

Az értesítő elején «Magyar irodalmi oktatásunk érdekében» cz. czikk van az igazgatótól, melyben közölve vannak osztályonkint a könyvnélkül tanulásra alkalmas költemények.

A tanári testület 12 tagból állott a hitoktatókon kivül, a következő nőkkel: *Bründl Ödönné, Hanzély Irma, Karlik Mariska, Schuh Kamilla, Tschürtz Oktávia, Wagner Jozefin* és *Thiernig Matild.*

A növendékek létszáma: 32+34+36+25+22+18 = 167. Vallás szerint: róm. kath. 58, ág. ev. 59, ev. ref. 11, izraelita 39. Magyar 135, német 30, cseh, tót 2.

Az internatusban, melynek évi díja 300 frt, 46-an voltak.

Az iskolai évet szept. 5-én nyitották meg ünnepélyesen; hárommal több növendéket vettek fel, mint az előző évben.

A tanári karban többen kénytelenek voltak betegség miatt mulasztani; többen fizetési fokban előléptek. A vallásos érzelmek ápolására nagy gondot fordítottak. A testi nevelés előmozdítására korcsolya pályát

rendeztek be; ezenkivül az iskolai játékokat is nagyon felkarolták. A tanári testület 18 tanácskozást tartott, melyen értekezéseket is tartottak. A növendékek egészsége kielégítő volt. A tanszerek, könyvtár stb. szép gyarapodást mutat.

9. A szegedi községi felsőbb leányiskola és a vele kapcsolatos női kereskedelmi tanfolyam értesítője az 1896—97. tanévről. Közli: Czimer Károly, igazgató.

A tanári testület a következő nőkkel együtt 16 tagból állott: *Csapó Róza, Erőssyné Szücs Julia, Fail Márta, Krikkayné Barbaró Emma, Kutassy Erzsi, Nemecskeyné Fendt Malvin, Pap Margit* és *Pillichné Szendrői Ilona.*

A növendékek létszáma: 78+79+64+63+69+50+81+35+20 = 539. Az első három osztály párhuzamos volt. Vallás szerint: róm. kath. 305, gör. kel. 10, ev. ref. 19, ág. ev. 6, unit. 1, izr. 198. Magyar 473, német 58, szerb 7, román 1. Helybeli 447, vidéki 92. A tanári testületben több változás történt; többen mulasztottak betegség miatt. Egy időben még *Kutassy Ilona* budapesti polg. isk. tanítóképző III. éves növendéke is helyettesített. A tanítást szept. 6-án kezdték meg. Az iskola évi kiadása 14,670 forint, bevétele pedig 4407 forint. A vallásos és hazafias érzelmek ápolására gondot fordítottak.

A női kereskedelmi tanfolyamnak 39 tanulója volt. Értekezés: Az idegen nyelvek tanításának nehézségeiről. *Csapó Rózától.*

10. A temesvári benlakással egybekapcsolt magyar kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1896—97. tanévről. XIII. évfolyam. Szerkesztette: Mársits Rozina, igazgató.

A tanévet ünnepélyesen szeptember 9-én nyitották meg, a rendes tanítás pedig 10-étől az év végeig szakadatlanul tartott. A tanári testületben lényeges változás nem történt. *Indali Ilona* szabadságon volt, hogy a rajztanár-képzőt végezhesse. Hasonlóképen szabadságon volt Tedeschi Borbála, hogy egyetemi tanulmányait végezhesse. A tanári testület több tagja lépett elő fizetésben. Tiz rendes, három módszeres és hét rendkivüli tanári gyülést tartottak. Az igazgatói jelentés kiemeli, hogy nagy fáradságba kerül a növendékeket rászoktatni a magyar nyelv használatára a társalgásba. Az egészségi állapotok kielégítők voltak. A növendékek körében lábra kapott a kerékpározás, mire a tanári testület azt határozta, hogy csak a tanári testület által jóváhagyott, illetékes kiséret mellett engedi azt meg. A szokásos ünnepségeket megtartották. A szertárak gyarapítására a tanártestület a miniszteriumtól különféle tanszerek beszerzését kérte, ezen kérelem azonban az igazgatói jelentés szerint még nincs elintézve.

A tanári testület 16 tagból állott, közöttük a következő nők: *Mársits Rozina*, igazgató, dr. *Benedek Albertné Indali Etelka, Berecz Gyuláné, Indali Ilona, Kalmár Jolán, Laczkovics Ilona, Mauritz Erzsébet, Tedeschi Borbála* és *Thoma Teréz.*

A tanulók létszáma: 43+45+39+35+32+16 = 210. Vallás szerint: róm. kath. 84, gör. kel. román 4, gör. kel. szerb 12, ág. ev. 6, ev. ref. 8, izr. 94, gör. kath. 1, unit. 1. Helybeli 164, vidéki 46. Magyar 182, német 14, szerb 11, román 3.

Az internatusban volt 34 növendék, a díj 300 frt, fél benlakás díj 200 frt. Értekezés: «A felsőbb leányiskolák reformja, tekintettel a

leányoknak a tudományos pályákra való előkészítésére». Rittenbinder Miklóstól.

11. A trencséni m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1896—97. tanévről. Közli: Manyák Alajos, igazgató.

A tanártestület 12 tagból állott a következő nőkkel: *Fircsa Kornélia, Gálfy Anna, Quirsfeld Irén, Szukováthy Ottilia, Vlahovicsné Indali Sarolta* és *Wächter Etelka.*

A növendékek létszáma: 38+44+34+26+23+6 = 171. Vallás szerint: római kath. 57, ág. ev. 23, ev. ref. 2, izraelita 89. Magyar 166, német 1, tót 4. Egészben vagy részben tandíjmentes volt 69.

Az internátusban, melynek díja 250 frt, 18 növendék volt.

A tanítást rendesen szeptember 7-én megkezdték. A tanártestületben csak annyi változás történt, hogy egy tanárral szaporodtak. Az egészségi állapotok kielégítők voltak, habár egy növendék elhalt. A figyelem jó volt, csak egy növendéket kellett illetlen viselkedés miatt az iskolából csendes úton eltávolítani. A rendes tanári gyüléseken kivül, rendkivüli gyüléseket is tartottak. Egy ily rendkivüli gyülésen tárgyalták a felsőbb leányiskola újjászervezésének kérdését.

12. A nyitrai r. kath. nyilvános felsőbb leányiskola értesítője az 1896—97. tanévről. Közzé teszi: Zongor József, igazgató.

Az intézet történetéből olvassuk, hogy jelen czímével most még csak első éves iskola, az eddigi róm. kath. polgári iskolából fejlődött ki. A tanári testület a régi maradt, csak a szükségeshez képest újabb tagok is jöttek hozzájuk. Az iskola most még csak öt osztályú, de a jövő iskolai évben a hatodik osztály is megnyilik.

A tanári kar tartott 3 időszaki, 8 ellenőrző és 3 módszeres értekezletet. Több ünnepet tartottak, de azért sem márczius 15-ét, sem junius 8-át a koronázási avagy az ezeréves emlékünnepet nem tartották meg. A tanári testület a hitoktatókkal együtt 13 tagból állott a következő nőkkel: *Borbély Sarolta* testvér, *Ernetz Gratia* testvér, *Hauswirth Henrika* testvér, *Martincsek Irén* világi, *Mazur Flóra* testvér, *Németh Speciosa* testvér, *Pityinger Eugenia* testvér és *Trstyánszky Mária* testvér.

Az iskola a szükséges taneszközökkel el van látva. Az internátus díj havonkint 16 frt. Felső ruhák használatáért évenkint 10frt és tandíj 20 frt. Az internatusban 60 növendék volt.

A növendékek létszáma: 46+31+25+21+15 = 139. Vallásra nézve mind római katholikus. Magyar 110, német 3, tót 27.

Budapest *H. L.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Emléktábla Wlassics miniszter szülőházán. Zala-Egerszegen kettős ünnepély volt szeptember 8-án, az nap avatták föl az új főgymnáziumot s leplezték le népszerű miniszterünknek, Wlassics Gyulának, szülőházán az emléktáblát. A város házait lobogók diszítették. Reggel kilencz órakor ünnepi mise volt a r. kath. templomban, azután istentisztelet az izr. templomban. A közönség a főgymnázium új épületében gyülekezett össze. A daloskör a Himnust énekelte, azután Botfy polgármester megnyitotta az ünnepet. Fölolvasta Wlassics miniszternek Jankovich gróf főispánhoz írt levelét, a melyben megbizta őt képviseletével. Elhelyezték a szokásos oklevet a zárkőben, majd, a kalapácsütések után, Tuczy helyettes-igazgató mondott beszédet, a főispán pedig átadta az igazgatónak az épületet. A közönség azután Wlassics miniszter szülőháza elé vonult, a hol a daloskör a honfidalt énekelte, Botfy polgármester beszéde után lehullott a lepel az emléktábláról, a melyen ez áll: «E házban született 1852. évi márczius 17-én Wlassics Gyula dr., magyar vallás- és közoktatásügyi miniszter». Délben lakoma volt, a melyen százötvenen vettek részt. (Népt. Lapja.)

*

A magyar tudomány gyásza. A magyar tudományt szeptember hóban kettős gyász érte: *Pulszky Ferenczet* a nemzeti múzeum agg igazgatóját, a kitünő archæologust és *Volf Györgyöt* a gyakorló főgymnázium igazgatóját, a kiváló nyelvtudóst temette el egy hét alatt. Nem lehet feladatunk nemzeti tudományosságunk eme nagy veszteségét ecsetelni; szerény megemlékezésünkkel csak tanusítani kivántuk, hogy részt veszünk a nemzeti gyászban s a lesujtott családok bánatában. A kiknek hatása oly nagy volt a nemzeti kulturára, mint Pulszky Ferenczé és Volf Györgyé, azokat joggal síratja meg nőnevelésünk legszerényebb napszámosa is. Volf György különben közvetlenül hatott is nőnevelésügyünkre. Éveken át volt a polg. iskolai tanítónőképesítő vizsgálatoknak miniszteri biztosa, a vizsgálatok alkalmával a jelölteknek adott

pædagogiai tanácsa nem vesztett el nyomtalanúl. Áldás lengjen emlékezetükön!

*

Az áll. felsőbb leányiskolák felügyelete. Kellemes meglepetés számba megy az áll. felsőbb leányiskolák körében dr. Wlassics Gyula miniszter f. é. augusztus 27-én 35,808. sz. a. kelt rendelete, melylyel kiveszi amaz iskolákat a megyei kir. tanfelügyelők felügyelete alól és kizárólag az illető miniszteri biztosok felügyelete alá helyezi. Ezzel az áll. felsőbb leányiskolák tanári testületeinek egy régi óhajtása ment teljesedésbe, a melyeknek tagjai nagy része sérelmének tartotta a felsőbb leányiskoláknak alárendeltségét a népiskolai tanfelügyelők alá. A miniszteri rendelet két körülménynyel indokolja az intézkedést: egyfelől a tanfelügyelők teendőinek jelentékeny felszaporodásával; másfelől a felsőbb leányiskolák megosztott felügyeletére vonatkozólag szerzett tapasztalatokkal. Alighanem az utolsó körülmény volt az, mely döntő befolyást gyakorolt. Az áll. felsőbb leányiskolák felügyeletének két tényező, a kir. tanfelügyelő és miniszteri biztos közötti megosztása felette komplikálttá tette a felügyeletet, gyakran kellemetlen helyzetbe hozta a testületek tagjait s némileg bénítólag hatott a felügyelet gyakorlásával megbizott egyénekre. Az új intézkedés folytán a beszterczebányai, kassai, kolozsvári, lőcsei, pozsonyi, soproni, temesvári, trencséni és máramaros-szigeti áll. felsőbb leányiskola kizárólag *Szuppán Vilmos*, az új szegedi és mezőtúri áll. felsőbb leányiskola *Berecz Antal* miniszteri biztos felügyelete alatt áll. A budapesti áll. felsőbb leányiskola marad közvetetlenül a miniszteriumnak alárendelve, a fiumei áll. felsőbb leányiskolánál az ottani helyi viszonyok miatt megmarad a kormányzósági tanfelügyelő és Szuppán Vilmos min. biztos kettős felügyelete, végül a VI. ker. áll. tanítónőképzővel kapcsolatos felsőbb leányiskola, mint gyakorló iskola ezentúl is a budapesti kir. tanfelügyelő hatósága alá tartozik.

*

Gymnáziumi osztály felsőbb leányiskolában. A budapesti áll. felsőbb leányiskolában a folyó tanévben megnyilt a gymnáziumi tanfolyam. Az egyik V. osztály oly irányú tantervet kapott, mely négy évi tanulásra számítva, a növendékeket a görög nyelv nélküli gymnázium végczéljaihoz vezeti. Az osztály tantárgyai: vallástan 2 óra, magyar nyelv 4 óra (rhetorika és a poetika egy része), német nyelv 3 óra (szoros kapcsolatban a magyarral), latin nyelv 6 óra (teljes alaktan, a mondattan elemei), mennyiségtan 3 óra (algebra az egy ismeretlennel biró egyenletekig, planimétria a hasonlóságig), természetrajz 3 óra (chemia elemei, állattan), egészségtan és embertan 2 óra, történelem 3 óra (ó-kor), rajz 2 óra, ének 1 óra, torna 1 óra. Összesen 30 óra. Ezen osztályba felvétetett 41 növendék, a kik közül azonban csupán 28 tanul latin nyelvet, 13-an latin helyett franczia nyelvet és női kézimunkát tanulnak. A növendékek kivétel nélkül legalább általánosan jeles bizonyítvány alapján vétettek fel. Vallásra nézve 10 kath., 2 ág. hitv., 28 izraelita. Tizen végezték az áll. felsőbb iskolában a IV. osztályt; a többiek kívülről, polgári leányiskolákból jöttek. Tanárok: dr. Hoffmann Frigyes magyar és

német, Schambach Gyula (óraadó) latin, Révy Ferencz történelem, dr. Szabó Péter mennyiségtan, Décsei Janka természetrajz, dr. Balogh Tihamér egészségtan, Szerémi Alajos rajz.

*

Felsőbb leányiskolai tanítónők a párisi szünidei tanfolyamon. Az Alliance francaise által a nagy szünidőben rendezett tanfolyamban Roxer Ilka kassai, özv. Sólyomné Rosenberg Izabella budapesti és Thoma Teréz temesvári áll. felsőbb leányiskolai tanítónők vettek részt, az első kettő dr. Wlassics Gyula miniszter által segélyezve.

*

Leánygymnáziumok szaporodása. A fővárosban a jelen tanévvel jelentékenyen megszaporodott a leánygymnáziumok száma. Míg a mult évben az «Országos Nőképző egylet» versenytárs nélkül állott, ide vonatkozó kiséretével ma már összesen öt leánygymnáziumról beszélhetünk. A nőképző egyletben ez idő szerint már négy gymnáziumi osztály áll fenn, ú. m. első-második és az ötödik-hatodik osztály. Az állami felsőbb leányiskolában felállított osztályról fentebbi közleményünkben emlékeztünk meg. Ilyenféle szervezettel állítottak fel tudtunkkal a Habóthy Sándor igazgatása alatt álló belvárosi községi felsőbb leányiskolában is egy gymnáziális osztályt, míg a Barcsay-utczai állami fiugymnáziummal kapcsolatban leányokat érettségire előkészítő tanfolyam nyilt meg a közoktatási miniszter engedélyével. E tanfolyamban a polgári leányiskola négy osztályát végzett leányok *három év alatt*, a felsőbb leányiskolát végzett leányok *két év alatt* készülhetnek el az érettségi vizsgálatra. E rendkívüli kedvezményt bizonyára sokan sietnek kihasználni. Az itt említett tanfolyamokon kívül még egy magán leánynevelőintézetben (Horvát Janka intézetében) is van leánygymnázium. Ez utóbbiról nincsenek adataink; de a többi osztályok tömöttségéről ítélve mondhatjuk, hogy nagy a tolongás a leánygymnáziumok felé. Az említett osztályokban a növendék-létszám 30—40 közt változik annak daczára, hogy mindenütt számos fiatal leányt utasítottak helyszüke miatt vissza, s hogy a legtöbb helyen csak az általánosan jeles bizonyítványokkal biró leányokat vették fel.

*

A tanítónő- és óvónőképzés egyesítése. Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter f. é. julius 30-án 40,652. szám alatt rendeletet bocsátott ki, mely szerint az eperjesi óvónő-képzőintézetben jövőre óvó-tanítónőket fognak képezni, illetve az eperjesi képzőintézetből kikerült tanítónők az óvói, mint a tanítói állásra egyenlő értékül képzést, képesítést nyernek s bár melyik fokú intézetnél találhatnak alkalmazást. Az egyesítés nem külső, mint volt a pozsonyi tanítónőképzőintézetnél, hol egy időben egyik évben az óvói, a másik évben a tanítónőképzőintézeti osztályokba vettek fel növendékeket, s hol *külön* párhuzamos tanfolyamokban képezték az óvónőket és tanítónőket. Az eperjesi intézetben egységes tanterv mellett négy évi képzésben részesülnek a képzőintézet növendékei s a tanfolyam végeztével, tetszésük és körülményeik szerint léphetnek az óvói vagy tanítói pályára.

Nem titkolhatjuk el, hogy kezdettől fogva elvi ellenzői voltunk e kétféle tanfolyam egyesítésének s ma is az a nézetünk, hogy az egyesítésnek mind az óvónői, mind a tanítónői intézmény kárát fogja vallani. A tantervi követelmények egyesítése okvetetlenül vagy túlterhelésre vezet, vagy a tanítónők képzésének színvonalát leszállítja s esetleg mindkét bajt érezhetővé fogja tenni. Az óvónőképzés felette megdrágul s az óvó-tanítónő törekvése elemi iskolai állások elnyerésére épen a legtehetségesebb elemeket fogja a kisdedóvóktól elvonni.

Távol áll tőlünk, hogy aggodalmainkat épen ez alkalommal, midőn ez érdekes kísérletről számot adunk, a miniszteri elhatározást dokumentáló m. rendelettel szemben is erőteljesebben hangsúlyozni akarjuk. Álláspontukhoz híven megemlékezvén azonban ellenvetéseinkről óhajtjuk, hogy az idő megcáfolja azokat s történetirói tisztünkhöz híven közöljük az egyesített intézet *általános óratervét*, mely a következő:

	Tantárgy	Osztály I.	II.	III.	IV.	Heti órák összege
1	Hit- és erkölcstan	1		1		
2	Neveléstani tárgyak:					
	a) A testi élet ismertetése, óvodai és népiskolai egészségtan	2	—	—	—	2
	b) A gyermek lelki élete születésétől kezdve érett koráig	—	2	—	—	2
	c) Az óvodai és népiskolai nevelés és tanítás módszertana	—	—	3	—	3
	d) A kisded- és a népiskolai nevelés története	—	—	—	2	2
	e) Óvodai és népiskolai gyakorlat	3	3	4	4	14
3	Nyelvi tárgyak:					
	a) Magyar nyelv és irodalom	3	3	3	3	12
	b) Német nyelv	2	2	2	2	8
4	Történelem és alkotmánytan	2	2	2	2	8
5	Mennyiségtan és könyvvitel	3	3	2	2	10
6	Természettudományok:					
	a) Fizika	—	2	2	—	4
	b) Földrajz	2	2	2	2	8
	c) Természetrajz és kémia	2	2	2	—	6
	d) Közgazdaság és háztartástan	—	—	—	2	2
	Elméleti órák száma	20	22	23	20	85
7	Gyakorlati ügyességek:					
	a) Ének és zene	4	4	4	4	16
	b) Rajz és szépírás	4	4	2	2	12
	c) Női kézi munka és alaki munka	3	3	2	2	10
	d) Játék és testgyakorlat	2	2	2	2	8
	A gyakorlati órák összege	13	13	10	10	46
	Főösszeg	33	35	33	30	131

Emez egyesítéssel szerintünk Eperjesen megszünt az eddigi értelemben vett «óvónő-képzés», hogy tanítónő-képzésnek adjon helyet. Mennyiben jogosult az állításunk, azt csak az egyesített tanterv részleteinek ismerete után mutathatnók ki. A részletes tanterv azonban nem állván rendelkezésünkre, olvasóink okulására közöljük a következőkben azon «általános elveket», melyeket az általános órarend megokulásául Láng Mihály fejt ki a «Kisdednevelés» szept. 15-iki számában.

1. Minden növendék 4 éven át jár az intézetbe. A tanulmányok befejezése után, ha a 4 osztályról sikerrel vizsgázott, képesítő vizsgálatra bocsátható.

2. Minden növendék megismeri az 1—15 éves gyermekek nevelésének módját, s ezért a pædagogiai tárgyakat a csecsemő, a kisded, a gyermek, az iskolásfiú és leány testi és lelki életének alapos megismerése szempontjából gyakorolják.

3. Az I. éves növendékek megyfigyelik a 3—6 éves kisded életét tapasztalataikat röviden irásba foglalják s azután pædagogiai tanárával és a minta-óvónővel megbeszélik. Az iskola év utolsó 3 hónapjában már 1—2 gyakorlati foglalkozást is végeznek. A II. éves növendékek közül naponkint 4 pædagogia tanárának és a minta-óvónő útmutatása szerint gyakorlatilag foglalkozik.

4. A III. éves növendékek az I. félévben megfigyelik a népiskolai gyermeket, a szerzett tapasztalatokat megbeszéli velök a pædagogia tanára és a gyak. isk. tanítónő. A II. félévben már 1—1 negyed- és félórai gyakorlati tanításokat is tartanak. A negyedévesek az év elején 1—1 félórai később, a 4—5 hónapban félnapi, a II. félévben már egy egész napi gyakorlati tanítást tartanak. A IV. évesek a II. félévben felváltva az óvodában és a gyakorló iskolában foglalkoznak.

5. A megfigyeléseket és a gyakorlati foglalkozásokat az óvónő és a gyak. isk. tanítónő a gyakorlat helyén megfelelő időben megbeszélik. Az órarend úgy állítandó össze, hogy a tanárok a megbeszélési órákon (hetenkint 1-szer) jelen lehessenek.

6. A gyakorlati ügyességre való szoktatás czéljából minden napra osztályonkint 4—4 növendéket küldünk az óvodába, illetve a gyakorló iskolába. Az I. éves figyel, tapasztalatot gyűjt, a II. éves foglalkozik; a III. éves a gyak. iskolában figyel, a IV. éves tanít. Ily beosztás mellett 1—1 növendékre évenkint legalább 30—35 gyakorlati foglalkozás esik.

7. A IV. évfolyambeliek a II. félévben előkészülnek a képesítő vizsgálatra, de e mellett az óvodában és a gyak. iskolában felváltva foglalkoznak.

8. A lélektan és módszertan elméleti dolgait mindig az óvodában és gyakorló iskolában szerzett tapasztalatokból vonatjuk el. A mikor a lélektani fogalmakat a növendékek mindennapi életéből vett példák alapján megértettük, adjuk az egyes lélektani ismeretek (fogalmak) fejlődését a kezdettől az érett korig. Pl. a kisded, a gyermek, az iskolás fiú és leány lelkében, mint alakulnak, fejlődnek a képzetek. Milyen a 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15 éves növendéknek a házra vonatkozó képzete? Hogyan bővül, egészül ez ki a gyermek fejlődése, kora haladása szerint? Igy haladva igen szépen és helyesen vonathatjuk el a módszertani törvényeket.

9. A testi élettel kapcsolatban ismertetjük az óvodai és népiskolai egészségtant is.

10. A gyakorlati tanításra vonatkozó ismereteket a megfigyelésekre és gyakorlati foglalkozásokra alapítjuk.

11. A hit- és erkölcstanból csak heti 1—1 órát adunk, még pedig 2—2 osztálynak együtt; mert a képzőben a növendékek úgyis csak ismétlik azt, a mit a polgári vagy felsőbb leányiskolákban már tanultak. De meg, nézetem szerint, vallásosságra nem annyira tanítani, mint nevelni kell az ifjúságot.

12. A magyar nyelvet és irodalmat heti 3—3 órában igen szép eredménynyel taníthatjuk, ha túl nem terheljük a növendékeket és az elméletet jól választott és helyesen tárgyalt szemelvényekből vonatjuk el. Az iskola mindent nem adhat; nyujtsa az alapot és adja meg az önképzésre a kedvet.

13. Ha a német beszédet helyesen tanítjuk, a növendékek 4 év alatt szép előmenetelt fognak tenni. Kövessük a direkt módszert s az eredmény meglepő lesz.

14. A reáltárgyaknál muzeumunk a természet legyen. Csak azokat a dolgokat mutassuk be kisérletekkel, utánzatokkal és képekkel, a melyek a természetben fel nem találhatók.

15. A hegedülést mind a négy éven át tanítjuk. Erre a növendéknek nagyobb szüksége lesz, mint a zongorára. A legtöbben zongorát nem is vehetnek; ha meg is szerezhetnék sem az iskolában, sem az óvódában nem használhatják. Senki sem viszi zongoráját az iskolába. A zongorát tanulják azok, kik már bizonyos készültséggel birtak.

16. A gyermekek munkáit mind a négy éven át ismertetjük heti 1 órában. Összegyüjtjük a 3—15 éves gyermekek munkáit, pædagogiailag rendezzük s megalkotjuk a magyar gyermek kézügyességi oktatásának rendszerét.

17. A testgyakorlatnál nagy gondot fordítunk a magyar gyermek játékaira.

18. Az I. osztály növendékei tulajdonképen heti 8 órán foglalkoznak a gyakorlattal. 1 óra módszertan, 1 órában ismerteti az óvónő a gyakorlati foglalkozások tárgyait (dalt, mesét, játékot stb.-it), 1 órát megbeszélésre fordítanak, 1 órán át a gyermekek munkáiban gyakorolja az óvónő a növendékeket, naponként 4—4 növendék a minta-óvódában van.»

A tantervvel s az itt közölt megokolással legfőbb szakközegeink (a Tanítóképző-intézeti tanárok egyesülete, az Orsz. Közoktatási tanács. stb.) még nem foglalkoztak. Hiszszük és reméljük, hogy alaposan meg fogják vitatni s érdeklődéssel nézünk elébe az újítás nyomába járó tanulságos eszmecserének.

IRODALOM.

«A KI MÁSRA GONDOL.» Egy felsőbbrendű társadalom első a-b-c-je Irta: *De Gerando Antonina.* Budapest, Légrády testvérek kiadása. 136 lap. Ára 60 kr.

De Gerando Antoninával sokan vitatkozhatnak és vitatkoznak, de mindenki meghódol azon hév előtt, melylyel fenkölt eszméit vitatja. Egész élete tanuskodás a mellett, hogy eszméi szivével összeforrtak. A mit igaznak, szentnek ismert el, annak törhetlen bátorsággal igyekszik érvényt szerezni, azt nem szünik meg ismét és ismét hangoztatni, hogy végre mások is megértsék, megszeressék, kövessék. Ez a törekvés hatja át legújabb művét is, melyet tanítványai körének, a «Teleki Blanka» körnek ajánlott. Nem olvashatjuk e könyvet meghatottság nélkül, nem a nélkül, hogy a tisztelet érzése ne nőjjön lelkünkben az irónő iránt, ki a következő szavakkal ajánlja művét tanítványainak:

«Ez itt szellemi, erkölcsi hagyatékom. Ez egész életemnek, gondolkodásaimnak, tapasztalataimnak összege. Csalódhattam, de legalább mindez szent meggyőződésem. Nincs az egész műben egyetlen egy szó se, mit ne lennék kész véremmel aláirni és mit ne a közügyek, a haza, a haladás érdekében mondottam volna, valamint nincs egész életemben egyetlen egy cselekedet sem, mely ezen eszmékkel összhangban ne lett volna. Ez adhat szavaimnak e mai korban némi súlyt. Őseimtől, családomtól örököltem a kötelezettséget, hogy az eszmékért küzdjek és áldozzam azokért életem és én átadom ezt most azoknak, kiket buzgón igyekeztem egykor bevezetni a szellemi élet bűvös birodalmába.

Legyen áldás a mi működésünkön!»

E lelkes művet birálnunk nem szabad, de lelkesülnünk kell a nemzeti eszmékért, melynek, néhol erős színezettel ugyan, de érvényt akar szerezni. Az önzetlenség és emberszeretet apothezisa e mű, mely a következő fejezeteken át mutatja ki, milyen hatása van a közjóra, az ember boldogulására annak, a ki másra gondol. E fejezetek ú. m.: «a gyermek, az ifjú, a föld népe, a városi nép, a kisiparosok, a kereskedők, a nagyiparosok, a hivatalnokok és tisztviselők, az ujságirók, a tanítok és tanárok, a művészek, a vezető osztályok» címe alatt kimutatja irőnőnk mindazt, a mit az egyeseknek tennie kell, a milyennek szerinte lennie kell mindenkinek, hogy az emberi társadalomban áldásosan érvényesítse magát. Olvassák tanítónőink s a fiatal anyák e művet. Jobbá nemesebbé lesznek általa.

S. J.

«Budapest—Páris».

*«Magyarok társas kirándulása az 1900. évi párisi világkiállításra» című kulturális mozgalom a következő felhívást intézi a magyarországi tanítói karhoz.**

Igen tisztelt Tanítói Kar!

Alulirott igazgatóság, melynek czélja tagokat gyüjteni az 1900-iki párisi világkiállítás megtekintésére, e czélból a magyarországi tanítók közreműködését is igénybe óhajtván venni, viszonzásul a következő ajánlatot tette az «*Eötvös-alap országos tanítói egyesületnek*»:

1. Minden olyan tag után, kit valamely tanító nyer meg a kirándulásban való résztvételre, húsz koronát ajánl fel a «Tanítók Háza» alapjára.

2. A mely tanító öt tagot gyűjt, a helyett befizeti még az «Eötvös-alap» negyven koronás örökös tagsági díjat is.

3. Tervünk sikerülése esetén a vállalat nagyobb összegű alapítványt hajlandó tenni a «Tanítók Háza» javára.

Mozgalmunk ezen ajánlat által módot akar nyujtani ahhoz, hogy a hazai népoktatásügy nemesen érző munkásai az országos jellegű jótékony-egyesületük által gondozott «Eötvös-alap» és a «*Tanítók Háza*» alapja javára egy kis fáradozással tetemes összeget szerezhessenek.

Ugyanezért ama bizalomteljes kérelemmel járulunk e haza Tanítói Karának minden egyes igen tisztelt tagjához, sziveskedjenek mozgalmunk alább közlendő tervrajzáról tudomást szerezve, azt a művelt magyar közönséggel megismertetni és a kirándulásban való résztvételre az általunk kibocsátott, és «Eötvös-alap országos tanítóegyesület» elnöksége útján hozzánk küldendő jelentkezési lapokra minél több tagot gyűjteni.

Mozgalmunkat a következőkben van szerencsénk az igen tisztelt Tanítói Karnak bemutatni:

* Az aláírási íveket mint a propaganda czéljaira szolgáló prospektusokat az igazgatóság az érdeklődő tanítóknak kivánt mennyiségben megküldi.

Budapest—Páris.

Magyarok társaskirándulása az 1900-ik évi párisi világkiállításra.

Május, junius, julius, augusztus, szeptember és október hónapokban 14 napra.

Ezen kulturális mozgalom programmjának pontos kivitelét, valamint a befolyt összegek kezelését ellenőrzi a következő bizottság:

Elnök: *toroczkó-szent-györgyi Thoroczkay Viktor* báró, a főrendiház titkára.

Bizottsági tagok:

Dr. Bartos Andor, ministeri s.-titkár, a vasuti tisztképző-tanfolyam tanára.

Dr. Gerenday György, pénzügymin. titkár, a «Magyar Athletikai Klub» alelnöke.

Igmándy Mihály, iró, a «Foncière» pesti biztosító-intézet osztályfőnöke.

K. Jónás Ödön, műegyetemi tanár, országgyülési képviselő.

Dr. Kovács Gyula, kir. tanácsos, egyetemi m.-tanár, a magyar kereskedelmi muzeum aligazgatója.

Molnár Viktor, min. osztálytanácsos, a vall. és közokt. m. kir. min. elnöki oszt. vezetője, a III. oszt. vaskorona-rend lovagja.

Sacellary Mihály, min. osztálytanácsos a m. kir. belügyministeriumban.

Dr. Schuberth Emil, kir. törvényszéki biró.

Sturm Albert, a «Budapesti Tudósító» tul. és főszerkesztője.

Urányi Imre, nagybirtokos és országgyülési képviselő.

Dr. Várady Antal, az orsz. magy. színészeti akadémia igazgatója, a nemzeti szinház dramaturgja, az «Ország-Világ» főszerkesztője.

Igazgató: *Somogyi Nándor*. (Irodalmi és művészeti vállalat.) Erzsébet-körút 48. I.

Páris az egész művelt világ szemefénye, a czivilizáczió fővárosa, régóta Mekkája mindazoknak a zarándoklóknak, a kik a modern élet, művészet és társadalom fényét, pompáját és költészetét egy gócpontba gyüjtve óhajtják teljes ragyogásában szemlélni. A párisi élet vonzó fénye milliókat csal évente Franczia országba és a művelt világ metropolisába, hol bennünket magyarokat annyiszor fogadtak baráti szivességgel, s hol a munka hétköznapjai is oly fényesek a látogató idegennek, mint máshol az ünnepek. Mennyivel ragyogóbb, bámulatra méltóbb, fölségesebb ez a csudálatos város akkor, midőn fényét, pompáját egész teljében a művelt világ előtt egy világkiállításon tárja fel.

Ki ne óhajtaná Párist ünnepi díszben látni, a világ oda özönlő minden nemzetének, gazdagságának, fényének egész teljében, még pedig úgy, hogy az semmivel se kerüljön többe egy közönséges külföldi utazásnál és a mellett honfitársai körében és oly kényelemmel legyen megtehető, mintha csak itthon, barátainál tenne egy látogatást? Ki ne kapna az alkalmon: valósággal bámulatos olcsón tenni meg egy ily ragyogó alkalmú világutazást, a melynek folyamán vasútra, podgyászra, lakásra, élelemre semmi gondja, a látványosságok, szinházak, ünnepségek jegyeiért nem kell törnie magát, mindent díjtalanul helyébe hoznak és kellő számú fentartott helyről jó eleve szerződésileg gondoskodva van. E mellett túlzsufolásról szó sem lehet. Nem ezrével összetömve és hajszolva, de 200-as csoportokban 6 hónapon keresztül tetszés szerint választható időben tehető

meg az út és hiányosságról, vagy fennakadásról annál kevésbbé lehet szó, mert a 200-as csoportok egymást váltogatják, és erős meggyőződésünk szerint, egyre növekvő propagandát fognak a vállalkozásnak csinálni.

Ha Páris valaha teljes pompájában ragyogott, úgy ez az 1900-iki nagy világkiállítás alkalmával fog történni.

Ezt a kiállítást elmulasztani, helyrehozhatatlan, pótolhatatlan veszteség volna.

Évtizedekig fogják beszéd tárgyát képezni az ott látott és tapasztalt csodás dolgok, melyeknek emléke annál kedvesebb lesz, mert az egy városból, egy helyről származók, együttes csoportokban tehetik meg az utat és ott Párisban együtt élvezhetik az összes látnivalókat, mivel minden csoportnak egy, a megalakított 100 tagú rendező-bizottságból hozzá osztott világlátott, a magyar és franczia nyelvet egyaránt beszélő és a párisi viszonyokat egyaránt ismerős tagja fogja a fölvilágosításokat megadni.

Egyik főkérdését az ilyen nagy utazásnak — beleértve a lakást és ellátást, valamint az összes szórakozások költségeit — legfőbb kérdését az ár szokta képezni. E tekintetben a mi vállalkozásunk páratlanul áll a maga nemében, a mennyiben az intelligens magyar középosztálynak teszi lehetővé rendkívül olcsó pénzen azt, hogy Budapestről direkte Münchenen keresztül, a nélkül, hogy csak egy éjszakát is kellene waggonban eltöltenie, juthasson el Párisba úgy, hogy már előbb havi részletekben küldhesse be a legmegbizhatóbb pénzintézetek egyikének e czélra megtakarított filléreit, melyek csekély levonással tulajdonát képezik azon esetben, ha az utazás kivitelében akadályozva lenne és így ez valóságos betét jellegével bir.

Az utazás 200-as csoportokban mindenkor külön gyorsvonaton és oly módon történik, hogy a kiránduló csoport a keleti pályaudvarból reggel kiindulva, éjszakára Münchenbe ér, ott megpihen. Másnap a következő egész napot pihenéssel, vagy a város megtekintésével tölti el. Ujra egy éjszakán át pihen és a következő nap reggelén úgy indul el Münchenből, hogy estére Párisba ér. Megjegyzendő, hogy úgy az utazás, mint a müncheni pihenés alatt is, a teljes ellátásról a vállalat gondoskodik.

A Párisban tartózkodás 8 napra van tervezve. E napok mindegyikén a társaság minden tagja teljes ellátásban és ingyen szórakozásban részesül.

A megérkezésnél — a melynél kellő számú és az ellátásban benfoglalt kényelmes kocsikról gondoskodva van — ünnepélyes fogadtatásban részesülünk. Az elszállásolás Páris elsőrangú hoteljeiben és oly kényelemmel fog történni, hogy mindenki külön lesz elszállásolva és csakis az összetartozandók helyeztetnek el kivánatra kettesével. Reggel a két fogásból álló első reggeli után a város nevezetességeinek szakszerű vezetés melletti és a fokozódó érdek szemmel tartásával beosztott megtekintése kezdődik; hosszabb touroknál, az ellátásban benfoglalt kocsikon. Főfigyelmet fordítunk arra, hogy sem a látnivalók túlhalmozása, sem a túlgazdag programm által a kirándulás tagjait ki ne fáraszszuk. S mondanunk sem kell, hogy minden egyes napi kirándulásban való résztvétel mindenkinek egyéni szabadságától függ. A dejeuner 5 fogásból áll és utána naponta a kiállítás rendszeres megtekintése következik. Az ebéd 6—7 óra között 6 fogásból áll. Ez után minden nap más-más szinház, az után pedig Páris érdekes mulatóhelyei valamelyikének megtekintése következik kellő sorrendben, mindenkor a vállalat által nyujtott szabadjegyeken. Minden étkezés rendkívül kényelmes és fentartott külön étkezőtermekben, és pedig a programmszerű tartózkodás közvetlen közelében történik naponkint változó menuvel, kinek-kinek névjegyével ellátott helyén; erre nézve a vállalat még azon rendkívüli gondoskodást is tanusítja, hogy a mi igé-

nyeinknek megfelelő módú főzésről gondoskodik és e célra egy kiváló magyar szakácsot szerződtetett.

Párison kívül a társaskirándulás tagjai Páris világtörténelmi nevezetességű környékét is részletesen fogják — ugyancsak a vállalat költségén — megszemlélni. Versailles évszázados nevezetességei, a Trianon, a La Notre csodálatos kertje, a Salle des Batailles, a nagyszerű vízijátékok a Neptun-medenczéjében és a világhírű labdajátszóház fogják különös figyelem tárgyát képezni. A St.-Cloudi park és roppant vízmedencze óriási Cascadjaival és az ott tartandó népünnepekkel kiválóan kedves vonzerőt fognak gyakorolni, kellemes változatosságául a világváros zaja által kifárasztott figyelmünknek.

A visszautazás a 6 hét keretén belül mindenkinek tetszése szerint szabadon választható időben történhet. Ez alkalomra a nagy csoportok tetszés szerinti kisebb társaságokra oszolhatnak, tetszés szerinti pontokon megszakíthatják útjukat és természetes, hogy úgy utazásuk, mint podgyászuk ingyenessége egész Budapestig biztosíttatik.

Az utazó társaság minden tagja a 14 napi út tartamára 5000 korona erejéig baleset ellen biztosíttatik és magyar orvosok utaznak minden vonattal.

Az alant jegyzett bizottság, a mely valóságos lelkesedéssel egyesül a magyar kultura emelését és a magyar-franczia szimpatiák további megerősítését czélzó ezen vállalatra, minden tekintetben pontosan és megbízhatóan kívánván eljárni, a vállalat igazgatásával és az eszme részleteinek megvalósításával tervezőjét, Somogyi Nándor, irodalmi és művészeti vállalat bizta meg, a mely a bizottsággal karöltve ülésezik és üléseit a hátralevő időn át rendszeres időközökben fogja tartani, hogy minden programmpontra nézve a legteljesebb megállapodásra jusson.

Biztosítjuk a résztvevő közönséget, hogy a programm pontjainak megállapítása és keresztülvitelében nem üzletszerű vállalatok számításával, hanem a kulturális eszme megvalósításánál és a résztvételi összeg megállapításánál arra vagyunk tekintettel, hogy a résztvevők minden mellékkiadás alól oly annyira fel legyenek mentve, hogy Budapesttől Párisig és vissza Budapestig egy fillérnyi külön kiadás czéljából sem kelljen az utasnak költekeznie.

Különös figyelmükbe ajánljuk, hogy teljesen szabad podgyász, az étkezéshez italok, napközben közlekedési járművek, szinházak és mulatók, a kiállítási belépti jegyek, nemkülönben úgy a városban, mint a kiállítás területén levő külön belépti díj melletti megtekintésre érdemes látványosságok díjtalanul állnak minden utas rendelkezésére.

A vállalat igazgatója egyúttal bemutatja a kirándulások alatt a magyar művészet különböző válfajait, a legnevezetesebb magyar művészek előadásában, hogy így a kirándulók is tanui legyenek a magyar művészet dicsőségének.

A programm változatosságát, gazdagságát, a rendezőség mindenre kiterjedő figyelmét és az igazgatóság párisi relaczióit tekintve, a megállapított összegért majdnem kétszeres értéknek megfelelő és a művelt résztvevő közönség igényeivel teljesen összhangban levő kellemes napok nyujtatnak.

Felemlítjük, hogy a befizetett résztvételi díjnak interkalaris kamatai, mint a vállalatnak a bizottság rendelkezésére álló haszna a nagyméltóságú kultuszminiszter úrnak közművelődési czélokra, mint a résztvevő utitársaság alapítványa fognak ez út emlékére rendelkezésére bocsájtatni.

Tekintettel arra, hogy a bizottság főtörekvése oda irányul, hogy az utitársaságban Magyarország értelmiségének színe-java méltóan és kellő számban mutassa be a magyar nemzet érdeklődését a lovagias franczia

nemzet iránt, felhivjuk a művelt társadalom minden egyes tagját egyenkint, és a fő- és székvárosi, valamint vidéki testületek, kaszinók és egyesületeket, hogy testületileg vegyenek részt a kirándulásban, biztosítván őket arról, hogy a 100-as budapesti rendező- és a 100-as párisi fogadóbizottság és a rokon párisi testületek részéről a leglelkesebb fogadtatásban fognak részesülni.

A kirándulás visszatérő tagjai életük igen kellemes napjai gyanánt fognak e kirándulásra mindenkor visszagondolni.

Résztvételi feltételek.

Jelentkezés: A jelentkezési lapok a hazai Tanítói Kar tagjai részéről az «Eötvös-alap országos tanító-egyesület» elnöksége útján küldendők be a vállalat igazgatóságához. (Budapest, Erzsébet-körút 48. sz.)

A résztvételi jegy ára:

A folyó 1897. évben jelentkezőknek	... ...	250 frt
Az 1898. évben	«	260 «
Az 1899. «	«	270 «
A kiállítás esztendejében	«	280 «

A befizetés havi 8 frt, vagy negyedévi 24 frt, esetleg félévi 48 frtos részletekben a magy. kir. postatakarékpénztár útján díjmentesen eszközölhető, s a résztvételi jegy teljes ára kizárólag a Belvárosi Takarékpénztár-Részvénytársasághoz (Budapest, Koronaherczeg-utcza 3.) az 1900. évi január hó végeig befizetendő.

Az utazás ideje: A Párisban rendezendő ünnepségek és kongresszusok megállapitása után minden jelentkező értesítve lesz az egyes hónapok programmjáról 1900. januárban és e szerint választhatja meg azon hónapot, melyben utazni óhajt.

Utazás: Külön gyorsvonaton csak nappal utazva, egy fülkében 6—6 személy, I. és II. osztályú koupéban.

Éjszaka uton: Az éjt az odautazás alatt Münchenben elsőrendű szállodában pihenve töltjük, egy napi ott tartózkodás után ismét ott töltve az éjt.*

Étkezés uton: Részben a menetrend szerint a vasúti éttermekben előre megrendelt ebéd és vacsora, részben a vonattal menő étkezőkocsiban.*

Érkezés Párisba: Az érkező csoportok, rokon testületek és a 100-as fogadó-bizottság által ünnepélyes fogadtatásban részesülnek és a rendelt kocsikon jutnak a hotelbe.

Lakás: Elsőrendű kényelmes szobákban, egyenkint és csakis összetartozók kettesével.

Párisban nyolcz napi tartózkodás alatt.

Reggeli: A szállodában két fogásból.

Délelőtt: A város középületei és muzeumai megtekintése a 100-as bizottsági tagok vezetése mellett, a megállapított programm szerint, kisebb csoportokban. Nagyobb utaknál kocsikon.

Ebéd: Fentartott külön éttermekben névjegygyel lefoglalt terítéken, változó franczia menu 5 fogásból, itallal.

Délután a kiállítás: A kiállítás megtekintése a vezetők kalauzolása

mellett általánosságban és részletekben. Eiffel-torony és külön belépti díjas látványosságok jegyei is díjtalanul rendelkezésre állanak.*

Estebéd: 6½ órakor, mint az ebédnél, 6 fogásból, itallal.

Esték: Szinházak, mulatók megtekintése fentartott elsőrendű helyeken, vagy a kiállítás területén levő ünnepségekben való résztvétel.

Ünnepélyek: Díszfelvonulások, idegen fejedelmek érkezésénél, katonai díszszemlék és népünnepélyeken, az akadémia, képviselőház díszülésein külön fentartott helyek.*

Kongresszusok: A különféle tudományos kongresszusokról a vonatkozó társadalmi körök értesíttetnek és azokon kivánt résztvét biztosíttatik.

Környék: Saint-Cloud és Versailles megtekintése a vállalat költségén.

Párisban már időzöttek részére: A programm pontjai senkire sem kötelezők, s ki-ki szabadon rendelkezhet ideje felett.

Párisban tovább időzés: Kik a hat hétig érvényben levő jegygyel Párisban tovább maradnak és azt 3 nappal előbb jelzik, azoknak a kedvezményes lakás és étkezés biztosíttatik.*

Visszautazás: Mint az odautazás 6 héten belül történik, a programmban jelzett vonalon. Az út tetszés szerint megszakítható. Egy napi ellátásról szelvény-utalványt szolgáltatunk ki.

Podgyász: Ugy az odautazásnál, mint a visszautazásnál bármily terjedelemben díjmentes.*

Vám: Gondoskodás történik, hogy a vámkezelők részéről zaklatásnak ne legyen kitéve az utas.

Biztosítás: Az utasok 15 napra baleset ellen 5000 koronára biztosíttatnak a hazai «Foncière» pesti intézetnél, és minden kiránduló csoporttal kitünő magyar orvosok utaznak, kik úgy az úton, mint Párisban minden eshetőségben a vállalat költségén teljesítenek orvosi szolgálatot.

Különös előnyök: Becses figyelmükbe ajánljuk, hogy mindaz, a mi e programmban fel van sorolva, a leggondosabb módon nyujtatik a résztvételidíjért és hogy a *-gal jelölt pontok eddigelé egyetlen utazási vállalat részéről sem nyujtattak. Már pedig e rendkívüli szolgálmányok nem csak hogy minden mellékkiadástól megóvják az utast, hanem e mellett különös előnyt, kényelmet és időnyereséget is nyujtanak.

Akadályoztatás a résztvételben: Ha valaki a résztvételben akadályozva van, ezt a résztvétel hónapja megállapításakor bejelentheti és a jegyét másra átruházhatja, vagy a résztvétdíj egy tizedének a költségekre való levonásával, a befizetett összeget a takarékpénztárnál felveheti.

Ime! igen tisztelt Tanítói Kar, ezekben foglalható össze mozgalmunk programmja, a melynek tüzetes megvizsgálása után ki-ki meggyőződhetik mozgalmunk kulturális jelentőségéről.

Ismételve felkérjük tehát az igen tisztelt Tanítói Kar minden egyes tagját, tegyék ezen vállalat ügyét a magukévá, karolják fel azzal a buzgósággal, a mely megkivántatik ahhoz, hogy az «Eötvös-alap»-nak és a «Tanítók Háza» alapjának gyarapításához ez úton-módon is a leghathatósabban hozzájárulhassanak.

A magunk részéről kijelentvén, hogy minden esetben készséggel szolgálunk további felvilágosításokkal és az aláírási ívekkel, maradtunk hazafias üdvözlettel

Budapesten, 1897 augusztus havában; a «Budapest—Páris magyarok társaskirándulása az 1900-ik évi párisi világkiállításra» kulturális mozgalom

elnöke: *Br. Thoroczkay Viktor,*

igazgatója: *Somogyi Nándor.*